

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Deglobalisaatio globaaleissa arvoketjuissa

Toimitusketjujen johtamisen
kandidaattitutkielma

Laatija:
Touko Mäkelä

Ohjaaja:
KTT Sini Laari

15.12.2024

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandiditutkielma

Oppiaine: Toimitusketjujen johtaminen

Tekijä: Touko Mäkelä

Otsikko: Deglobalisaatio globaaleissa arvoketjuissa

Ohjaaja: KTT Sini Laari

Sivumäärä: 47 sivua + liitteet 1 sivu

Päivämäärä: 15.12.2024

1900-luvun jälkipuoliskolta lähtien globalisaatio on syvästi muuttanut maailmaa ja luonut perustan globaalien arvoketjujen kehitykselle. Vuoden 2008 finanssikriisistä lähtien maailmantalouden ja globaalien arvoketjujen jatkuva laajeneminen on kuitenkin hidastunut ja erilaiset toimitusketjujen häiriöt, ympäristökriisit sekä geopoliittiset ja -taloudelliset konfliktit ovat nostaneet deglobalisaation mahdollisuuden esiin. Deglobalisaatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa maailmanlaajuinen maiden välinen yhdentyminen tai keskinäisriippuvuus heikkenee ja globalisaatiokehitys kääntyy taaksepäin. Deglobalisaatiolla olisi toteutuessaan useita vakavia taloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia. Tässä tutkielmassa luodaan katsaus deglobalisaatioon ilmiönä sekä tarkastellaan merkittävimpiä sitä voimistavia ajureita. Lisäksi tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitkä ovat deglobalisaation keskeisimmät ilmenemistavat globaalien arvoketjujen toiminnassa sekä miten deglobalisaatio vaikuttaa globaaleihin arvoketjuihin.

Tutkielmassa hyödynnettiin tieteellistä kirjallisuutta, erilaisia raportteja ja ajankohtaisia uutisia tutkimuskysymysten selvittämiseksi. Tutkielman keskeisimmät tulokset ovat, että deglobalisaatio jakaa tutkijoiden näkemyksiä sen suhteen missä määrin ilmiötä esiintyy. Tämä saattaa johtua deglobalisaation moniulotteisuudesta kumpuavasta määrittelyn vaikeudesta. Deglobalisaation merkittävimiksi ajureiksi havaittiin vuoden 2008 finanssikriisi, kauppapoliittisen protektionismin kasvu, Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen jännitteiden voimistuminen, Ukrainan sota, kansainvälisten instituutioiden heikentyminen, sisäpoliittinen tyytymättömyys globalisaatioon yhdessä nationalismin ja protektionismin kannatuksen kanssa, teknologinen kehitys, psykologiset tekijät sekä COVID-19-pandemia. Deglobalisaatio ilmenee globaaleissa arvoketjuissa keskeisimmin strategisen painopisteen muutoksena sekä arvoketjujen rekonfiguraationa eli uudelleensuunnitteluna.

Keskeisenä huomiona tutkielmassa on, että deglobalisaatio ei tapahdu itsestään vaan sen taustalla vaikuttaa useita erilaisia ajureita. Merkillepantavaa on myös globaalien arvoketjujen rooli sekä deglobalisaatioon sopeutujana, että sen muovaajana. Deglobalisaation vahva keskinäisriippuvuus ja moniulotteisuus ilmeneekin tarkastellessa niin ajureita kuin globaaleja arvoketjujakin.

Avainsanat: globalisaatio, deglobalisaatio, globaalit arvoketjut, globaalit toimitusketjut, geotaloudellinen fragmentaatio, alueellistuminen

SISÄLLYS

1	Johdanto	7
2	Deglobalisaatio	10
2.1	Deglobalisaation mittaaminen	12
2.2	Deglobalisaation ajurit	14
2.2.1	Taloudelliset ajurit	15
2.2.2	Geopoliittiset ajurit	19
2.2.3	Sisäpoliittiset ajurit	22
2.2.4	Teknologiset ajurit	23
2.2.5	Psykologiset ajurit	24
2.2.6	COVID-19-pandemia	25
3	Globaalit toimitus- ja arvoketjut	26
3.1	Globaalit toimitusketjut	27
3.2	Globaalit arvoketjut	28
4	Deglobalisaation vaikutukset globaaleihin arvoketjuihin ja niiden toimintaan	29
4.1	Strategisen painopisteen muutos	29
4.2	Arvoketjujen rekonfiguraatio	30
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	33
	Lähteet	39
	Liitteet	48
	Liite 1. Tekoälyn hyödyntäminen tutkielman tekemisessä	48

KUVIOT

- Kuva 1 (De)globalisaation keskinäisriippuvaisia ulottuvuuksia, tiedot koottu Benabed & Moncea, (2024); Hag-Min ym., (2020) ja Postelnicu ym., (2015) artikkeleista 11
- Kuva 2 Termin "deglobalization" maailmanlaajuisen suosion trendi Googlen verkkohaussa, muokattu S. A. Altman ym., (2024) artikkelista 15
- Kuva 3 Uudet kauppapoliittiset toimet vuosittain, data Global Trade Alert, (2024) 17
- Kuva 4 Toimitus- ja arvoketjun ero, muokattu Dubey ym., (2020); Edwards, (2014); Holweg & Helo, (2014); McCormick & Schmitz, (2001) ja *University of Cambridge*, (2021) artikkeleista 27
- Kuva 5 Toimitusketjun paikallistamisstrategioita, muokattu De Propriis & Bailey, (2020) ja Lorentz ym., (2012) artikkeleista 31
- Kuva 6 Deglobalisaation ilmeneminen globaaleissa arvoketjuissa 35

1 Johdanto

Kreikkalaisen antiikin filosofin Herakleitoksen mukaan ”Mikään ei ole pysyvää, paitsi muutos” (Müller-Merbach, 2006). Tämän voi nähdä pätevän hyvin ainakin globaaliin talouteen, joka muovautuu jatkuvasti erilaisten keskinäisriippuvuuksien seurauksena.

Vaikka globaali talous on jatkuvassa muutoksen tilassa, voi sen perustan nähdä olevan hyvin vakaa. Arvokkaiden tavaroiden pitkän matkan kauppaa on käyty aivan historian alusta lähtien, mistä esimerkkinä voidaan pitää Tanskasta arkeologisissa kaivauksissa löydettyjä lasihelmiä, joiden on katsottu olevan peräisin 1400–1200 eKr. Egyptistä ja Mesopotamiasta (James, 2018.)

Yhtenä maailmankaupan ja talouden suurimmista muovaajista voi pitää nykyaikaista globalisaatiota. Käsitettä globalisaatio (engl. globalization) alettiin käyttää 1960-luvun lopulla ja se yleistyi 1970-luvulla kuvaamaan markkinoiden kansainvälistymistä, seurauksena kansainvälisen luotonannon laajentumisesta. Termi levisi kuitenkin nopeasti kattamaan myös esimerkiksi ihmisten, ideoiden, teknologioiden ja kulttuurien liikkumista yli rajojen. (James, 2018.)

1980-luvulta alkaen vertikaalinen erikoistuminen (engl. vertical specialization) ja tuotannon kansainvälinen pirstoutuminen ovat osaltaan saattaneet maailmankaupan kasvuun ja johtaneet kansainvälisten arvoketjujen nousuun (Jaax ym., 2023). Vertikaalisessa erikoistumisessa tuotteen valmistusprosessiin osallistuu useita maita, joista kukin on erikoistunut tiettyyn valmistusketjun vaiheeseen. Vertikaalisesta erikoistumisesta käytetään myös muun muassa termejä ulkoistaminen, arvoketjun viipalointi tai monivaiheinen tuotanto. (Hummels ym., 2001.) Maailman kauppajärjestön WTO:n (engl. World Trade Organization) perustamisesta seurannut kaupan esteiden väheneminen ja toisaalta viestintäkustannusten aleneminen tietotekniikan vallankumouksen myötä olivat kansainvälisten arvoketjujen (engl. Global Value Chain) nousun tärkeimpiä ajureita 1990-luvulla (Miroudot & Nordström, 2020). Maailmanlaajuinen tuotanto ja arvoketjut kasvoivatkin tasaisesti 1990-luvulta alkaen (Vargas-Hernandez & Vargas-Gonzalez, 2021), minkä seurauksena globalisaatio oli huipussaan 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa (De Propriis & Bailey, 2020).

1980-luvun puolivälistä alkaen vallinnut kansainvälisten arvoketjujen jatkuvan laajentumisen trendi pysähtyi kuitenkin globaaliin finanssikriisiin 2008 (Jaax ym., 2023). James (2018) katsoo vuoden 2008 finanssikriisin saaneen aikaan deglobalisoitumiskehityksen ”ainakin osittain ja epäröivästi”.

Vuoden 2010 jälkeen toimitusketjujen vertikaalinen erikoistuminen hidastui useimpien tavaroiden, joskaan ei palveluiden osalta (Timmer ym., 2021) ja vuodesta 2014 alkaen maailmankauppa on kasvanut hitaammin kuin maailmantalous (James, 2018). Toisaalta vertikaalisen integraation taso

pysyi silti korkealla (Jaax ym., 2023). Miroudoutin & Nordströmin (2020) mukaan globalisaation voi arvioda saavuttaneen käännekohtansa vuonna 2012, jonka jälkeen toimitusketjut ovat muuttuneet pikemminkin kansallisiksi kuin alueellisiksi.

On syytä silti huomioida, että kehityksessä on ollut vaihtelua niin alueellisesti kuin toimialallisestikin. Esimerkiksi Kiinassa on tapahtunut selkeä siirtymä kohti kotimaista hankintaa, sillä sen tuotannon tuonti-intensiteetti oli vuonna 2019 huomattavasti pienempi kuin vuonna 2011. Euroopan unionia (EU) yksittäisenä taloutena tarkasteltaessa sen sijaan ei näkynyt merkkejä toimitusketjunsä kansainvälistymisen hidastumisesta ennen COVID-19- pandemiaa (Jaax ym., 2023).

Kuitenkin 2020-luvulla keskustelu deglobalisaation noususta, esimerkiksi tuotannon käänteisen ulkoistamisen (engl. reshoring) tai tuotannon lähelle siirtämisen (engl. nearshoring) kautta, on kiihtynyt. Tähän ovat vaikuttaneet esimerkiksi erilaiset toimitusketjujen häiriöt, ympäristökriisit sekä geopoliittiset ja -taloudelliset konfliktit. (Butollo ym., 2024.) Nykyinen kansainvälinen talousilmapiiri on sisäänpäin kääntynyt (Tapio, 2024) ja deglobalisoitumisen lisääntyminen luo epävarmuutta kansainväliseen liiketoimintaan (Hag-Min ym., 2020).

Altman ym., (2024) esittävät, että deglobalisaatiolla olisi vakavia taloudellisia ja yhteiskunnallisia seurauksia sen voidessa aiheuttaa merkittävää maailman bruttokansantuotteen laskua. Lisäksi sillä olisi suuria vaikutuksia työllisyyteen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen (Asian Development Bank, 2024). Toisaalta deglobalisaatio voisi heikentää mahdollisuuksia torjua ilmastonmuutosta (S. Altman & Bastian, 2024; Kornprobst & Wallace, 2021) ja inflaatiota. (S. A. Altman ym., 2024). Globalisaatio on kiihdyttänyt teknologian globaalia käyttöönottoa ja edistänyt tiedon, ideoiden ja innovaatioiden leviämistä. Deglobalisaation voisi siis katsoa myös heikentävän tätä kehitystä. (Asian Development Bank, 2024.) Samoin kansainvälisen rikollisuuden torjunta ja kyberhyökkäysten estäminen edellyttävät globaalia yhteistyötä, poliisitoimintaa ja yhteisiä oikeusnormeja. (Kornprobst & Wallace, 2021.)

Globalisaation tulevaisuus on siis tällä hetkellä erittäin epävarma (Goldberg & Reed, 2023) ja sen perustaa monella tavalla horjuttavalla deglobalisaatiolla voi olla useita fundamentaalisia seurauksia. Aihe ei ole kuitenkaan saanut ansaitsemaansa huomiota akateemisessa kirjallisuudessa, ja esimerkiksi Grant ym., (2021) katsovat tietoa deglobalisaatiosta olevan vähän erityisesti logistiikan ja toimitusketjujen johtamisen osalta, minkä vuoksi he päättelevät käytännön toimijoiden ja tutkijoiden olevan peräti osittaisessa tietotyhjiössä. Globaaleja arvoketjuja voi kuitenkin pitää eräänlaisena globalisaation verisuonistona, joten tämän tutkielman päätutkimuskysymyksenä on:

1. Mitkä ovat deglobalisaation keskeisimmät ilmenemistavat globaalien arvoketjujen toiminnassa ja miten deglobalisaatio vaikuttaa globaaleihin arvoketjuihin?

Tässä tutkielmassa aihetta tarkastellaan laajasta globaalien arvoketjujen näkökulmasta, mikä kattaa myös globaalit toimitusketjut osana kokonaisuutta. Toimitusketjujen ja arvoketjujen käsitteitä käytetään siis synonyymeinä tarkastellessa deglobalisaation ilmenemistä globaaleissa arvoketjuissa.

Vastatakseen päätutkimuskysymykseen on ensin syytä ymmärtää deglobalisaation luonnetta ja sen taustalla vaikuttavia monitahoisia voimia. Täten tutkielman alatutkimuskysymyksenä on:

2. Mikä on deglobalisaatio sekä mitkä ovat sen merkittävimmät ajurit?

Tutkielman tavoitteena on luoda ymmärrystä deglobalisaation syistä ja seurauksista sekä tarkastella ilmiötä globaalien arvoketjujen näkökulmasta. Luvussa 2 tarkastellaan yleisesti deglobalisaatiota ja sen erilaisia ulottuvuuksia, määritellään siihen liittyviä käsitteitä sekä luodaan katsaus ilmiön esiintymiseen. Luvussa 2.1 käsitellään deglobalisaation mittausta ja luvussa 2.2 tarkastellaan muutamia merkittäviä deglobalisaatioajureita. Kolmannessa luvussa luodaan katsaus globaaleihin toimitus- ja arvoketjuihin sekä niiden käsitteiden eroihin. Luvussa 4 keskitytään deglobalisaation ilmenemiseen ja muutamiin sen keskeisiin vaikutuksiin globaaleissa arvoketjuissa. Viimeiseksi tutkielmassa on yhteenveto ja johtopäätökset.

2 Deglobalisaatio

Deglobalisaatio on globalisaation vastakohta ja prosessi, jonka voi määritellä maailmanlaajuisena maiden välisen yhdentymisen tai keskinäisriippuvuuden heikkenemisenä ja globalisaatiokehityksen kääntymisenä taaksepäin. (S. A. Altman ym., 2024; Hag-Min ym., 2020; Seifermann & Anzeneder, 2022; Witt ym., 2023; Zahoor ym., 2023) Itse käsitettä ”deglobalisaatio” on käytetty monenlaisissa yhteyksissä 1970-luvulta alkaen, mutta erityisesti vuodesta 2016 lähtien se on herättänyt kasvavaa huomiota (S. A. Altman ym., 2024).

Deglobalisaatio ei ole suinkaan täysin uusi ilmiö, sillä historia tuntee monia tilanteita, joita voidaan pitää ainakin tietynasteisina deglobalisaatiotapahtumina. Tällaisia ovat esimerkiksi suurten keisarillisten järjestelmien, kuten Rooman tai Mongolivaltakunnan, hajoaminen. (James, 2018.)

Jotkut taloustieteilijät näkevät myös viimeisten 200 vuoden pitävän sisällään globalisaatio- ja deglobalisaatiokausien vaihtelua. On esitetty, että ajanjakso 1800-luvun alusta ensimmäisen maailmansodan syttymiseen asti oli globalisaation aikakautta. Tätä seurasi deglobalisaatiokausi, joka jatkui aina 1950-luvun alkuun saakka. Tästä olisi puolestaan alkanut viimeisin, niin sanottu hyperglobalisaatiokausi. (Kornprobst & Wallace, 2021; Van Bergeijk, 2024.) Myös Hag-Min ym., (2020) katsovat historian sisältävän globalisaation ja deglobalisaation vuorottelua, joskin heidän jaottelunsa poikkeaa hieman Kornprobst & Wallace, (2021) sekä Van Bergeijk, (2024) esittämästä.

On kuitenkin perusteltua väittää, että nykyaikainen globalisaatio ja maiden välinen keskinäisriippuvuus on tänä päivänä paljon syvempää kuin koskaan aikaisemmin. Tämän vuoksi, mikäli deglobalisaatio toteutuisi nyt, voisivat sen vaikutukset olla myös syvemmät, kuin aikaisempien deglobalisaatiokausien kohdalla.

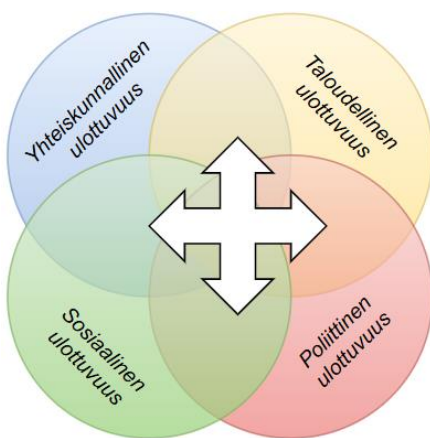
Garcia-Herrero (2019) katsoo, että deglobalisaatio näyttää alkaneen niin kaupankäynnin, pääomavirtojen, kuin ihmisten liikkumisenkin osalta. Tämä näkökulma saa tukea Hag-Min ym., (2020), jotka ennustavat deglobalisaatiokehityksen myös edelleen jatkuvan. Esimerkiksi James (2018) ja Seifermann & Anzeneder, (2022) mukaan deglobalisaatiosta on todisteita, vaikkakin he näkevät niiden olevan paikoin ristiriitaisia ja osoittavan ennemmin globalisaatiokehityksen pysähtymistä totaalisen romahduksen sijaan. Witt ym., (2023) sen sijaan katsovat empiiristen todisteiden viittaavan siihen, että deglobalisaatio olisi ollut käynnissä jo yli kymmenen vuoden ajan. Altman ym., (2024) sen sijaan haastavat tämän tulkinnan ja esittävät, että maailmantalous ei olisi siirtynyt deglobalisaatiovaiheeseen. Perusteluna Altman ym. (2024) toteavat, että tietyt

maailmankaupan ja pääomavirtojen tasot ovat saavuttaneet peräti ennätyskorkeuden, ja että kansainvälinen vuorovaikutus näyttää edelleen vahvana.

Deglobalisaatio jakaa siis tieteellistä kenttää: Osa tutkijoista uskoo globalisaation jatkuvan edelleen, kun taas osa tutkijoista uskoo globalisaation pysähtyneen tai kääntyneen peräti kokonaan deglobalisaatioksi. Toisaalta myös tutkijat, jotka eivät katso deglobalisaation jo alkaneen, pitävät sen riskejä kuitenkin todellisina ja arvioivat deglobalisaatiouhan kasvaneen (S. A. Altman ym., 2024).

Erilaiset näkemykset deglobalisaation esiintymisestä ilmenevät monenlaisina käsitteinä, joilla pyritään kuvaamaan vallitsevaa tilannetta. Esimerkiksi globalisaation hidastuminen on saanut oman käsitteen ”slowbalisaatio” (engl. slowbalization) (Benabed & Moncea, 2024; Goldberg & Reed, 2023; Irwin, 2020). Slowbalisaatio kuvaa rajat ylittävien virtojen hidastuvaa kasvua (Asian Development Bank, 2024). Luo (2022) käyttää taas käsitteitä ”häiritty globalisaatio” (engl. interfered globalization) tai ”pirstoutunut globalisaatio” (engl. fragmented globalization), joilla viitataan globalisaatioon, johon on kohdistunut monia hajottavia voimia. Näitä voimia käsitellään luvussa 2.2 puhuen niistä deglobalisaatioajureina.

Globalisaatiota voi tarkastella esimerkiksi taloudellisesta, yhteiskunnallisesta, poliittisesta tai sosiaalisesta ulottuvuudesta (Benabed & Moncea, 2024; Hag-Min ym., 2020; Postelnicu ym., 2015) ja myös deglobalisaatiota voi lähestyä vastaavasti useasta eri näkökulmasta (Van Bergeijk, 2024). Deglobalisaation moniulotteisuus näkyy muun muassa siinä, että vaikka esimerkiksi poliittinen deglobalisaatio olisi käynnissä, ei tämä välttämättä päde taloudelliseen deglobalisaatioon (Asian Development Bank, 2024). Deglobalisaation eri ulottuvuudet voivat siis myös kehittyä eri tahtiin tai peräti eri suuntiin. Toisaalta myös saman ulottuvuuden sisällä voi esiintyä esimerkiksi toimialakohtaista vaihtelua (James, 2018)

Kuva 1 (De)globalisaation keskinäisriippuvaisia ulottuvuuksia, tiedot koottu Benabed & Moncea, (2024); Hag-Min ym., (2020) ja Postelnicu ym., (2015) artikkeleista

On kuitenkin syytä huomata, että vaikka deglobalisaation eri ulottuvuudet kehittyisivätkin eri tavoin, voi niiden taustalla silti olla yhteneviä ajureita ja keskinäisriippuvuuksia toisiinsa. Esimerkiksi James (2018) katsoo, että poliittinen deglobalisaatio etenee muita ulottuvuuksia voimakkaammin. Samaan aikaan hän uskoo kuitenkin, että poliittinen deglobalisaatio voi vahvistaa tulevaisuudessa myös muihin deglobalisaation ulottuvuuksiin vaikuttavia ajureita. Tällaisia ajureita ovat esimerkiksi erilaiset konfliktit, kaupan- ja rahoitusalan sääntely sekä maahanmuuttoon liittyvät vastareaktiot.

Globalisaation ulottuvuuksien, tasojen ja trendien välillä voi olla suuriakin alueellisia eroja (S. Altman & Bastian, 2024; Asian Development Bank, 2024) ja deglobalisaation tarkastelussa onkin oleellista muistaa, että maailman maat eivät ole alun perinkään yhtä globalisoituneita keskenään. Esimerkiksi Antiguan ja Barbudan tavaravienti suhteessa maan bruttokansantuotteeseen oli vain 1 %, kun taas Singaporen vastaava luku on peräti 111 % (S. A. Altman ym., 2024). Tämä havainnollistaa, kuinka eri tasoilla maat voivat olla esimerkiksi suhteessa kansainväliseen kauppaan. Maiden erilaisten globalisaation lähtökohtien takia on loogista esittää, että myös deglobalisaatiokehitys voi olla hyvin erilaista riippuen siitä, tarkastellaanko globaalia yleiskuvaa vai jonkin yksittäisen maan tilannetta. Tätä tukee James, (2018) näkemys, jonka mukaan deglobalisaatioissa esiintyy aluekohtaista vaihtelua. S. A. Altman ym., (2024) esittävätkin, että kehityksen tarkastelu omassa maassa ja sen tärkeimmissä yhteistyömaissa voi olla usein mielekkäämpää kuin globaalin tilanteen arviointi.

Voidaan aiheellisesti väittää, että tieteellisen kentän jakautuminen deglobalisaatiota koskevissa näkemyksissä voi siis johtua siitä, että eri tutkijat painottavat tutkimuksissaan deglobalisaation eri ulottuvuuksia tai maantieteellisiä alueita. Näin syntyneestä deglobalisaation kokonaiskuvasta voi syntyä hajanainen tai jopa ristiriitainen.

2.1 Deglobalisaation mittaaminen

Deglobalisaation mittaaminen on haastavaa sen moniulotteisuuden vuoksi (Figueira-de-Lemos ym., 2024). Mittareita valittaessa on tehtävä kompromisseja, sillä eri mittarit tarjoavat erilaisia tarkkuuksia ja tarkastelutasoja. Mikäli tarkoituksena on tutkia globaalia yleiskuvaa deglobalisaatiokehityksestä, hyödyllisiä voivat olla sellaiset indeksit, jotka huomioivat deglobalisaation ulottuvuuksien globaalia kokonaistilannetta. Toisaalta, jos tarkastelu halutaan rajata esimerkiksi vain taloudelliseen ulottuvuuteen tai tiettyyn maantieteelliseen alueeseen, on mittarit kohdistettava sen mukaan.

Monet deglobalisaatioajurit on mahdollista nähdä myös deglobalisaation mittareina, esimerkiksi protektionististen kauppapolitiikkatoimien kasvaminen. Erilaisia deglobalisaatioajureita käsitellään

erikseen luvussa 2.2 kun taas tässä luvussa keskitytään deglobalisaation kokonaistilannetta arvioiviin indekseihin.

Deglobalisaatiokehityksen kokonaiskuvan tarkasteluun sopivia indeksejä ovat esimerkiksi logistiikkayhtiö DHL:n Global Connectedness Index (S. Altman & Bastian, 2024) sekä Aasian kehityspankin (ADB) Global Integration Index (Asian Development Bank, 2024).

DHL:n indeksi mittaa kansainvälisen kaupan, pääoman, tiedon ja ihmisten virtoja. Indeksini voi siis katsoa tarjoavan melko moniulotteisen yleiskatsauksen siitä, kuinka kytkeytyneitä eri maat ovat toisiinsa näillä eri ulottuvuuksilla tarkasteltuna. (S. Altman & Bastian, 2024.) ADB:n indeksi taas perustuu 43 mittariin kahdeksassa ulottuvuudessa, joita analysoimalla pyritään saamaan kokonaiskuva globaalista ja alueellisesta integraatiosta. Kahdeksan tarkasteltua ulottuvuutta ovat kauppa ja investoinnit, raha ja rahoitus, globaalit arvoketjut, ihmiset ja sosiaalinen integraatio, infrastruktuuri ja yhteydet, institutionaaliset järjestelyt, teknologia ja digitaalinen yhteys sekä ympäristö. (Asian Development Bank, 2024.) Molempia indeksejä voidaan kritisoida siitä, että ne eivät suoranaisesti tarkastele deglobalisaation poliittista ulottuvuutta, vaikkakin poliittisten tekijöiden vaikutusten voidaan toki epäsuorasti katsoa heijastuvan tarkasteltaviin mittareihin.

DHL:n vuoden 2024 indeksin ohessa julkaistussa raportissa esitetään, että maailma ei olisi yleisellä tasolla siirtymässä deglobalisoituneeseen aikakauteen huolimatta esimerkiksi erilaisista geopoliittisista uhista. On kuitenkin syytä huomata, että raportissa esitetään huomattavana muutoksena tiedon virtojen globalisaation pysähtyneen viime vuosina. (S. Altman & Bastian, 2024.)

ADB:n raportin keskeisiä huomioita ovat taas niin alueellisen, kuin alueiden välisenkin globaalin integraation vahvistuminen vuosien 2006 ja 2021 välisenä tarkkailujaksona. Toisaalta globaalissa integraatiossa on havaittavissa raportin mukaan laskukausia sijoittuen esimerkiksi 2008–2009 globaaliin finanssikriisiin, 2011–2012 euroalueen velkakriisiin ja Yhdistyneen kuningaskunnan eroon Euroopan unionista. Globaali integraatio heikkeni myös vuonna 2020 COVID-19-pandemian aikana. Raportissa painotetaan, että globalisaation voi nähdä kuitenkin syventyvän huolimatta viimeaikaisista geopoliittisista jännitteistä, toimitusketjujen häiriöistä ja rahoituskriiseistä. (Asian Development Bank, 2024.)

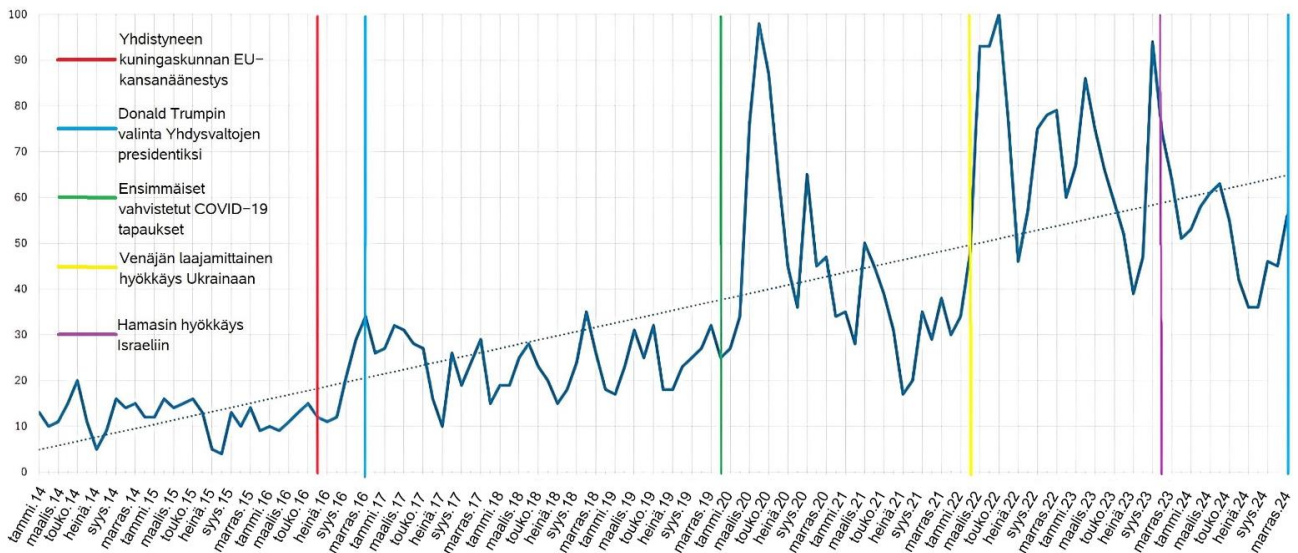
2.2 Deglobalisaation ajurit

Deglobalisaatio ei tapahdu itsestään (Kornprobst & Wallace, 2021), vaan sen taustalla on monia ajureita. Ajurit ovat yhtä monimuotoisia kuin itse deglobalisaatiokin ja on selvää, että ajureiden vaikutusmekanismit voivat olla hyvin erilaisia ja eri voimakkuuksisia.

James (2018) esittää, että kannustin deglobalisaatiolle voi lähteä mistä tahansa kaupan, muuttoliikkeen tai pääomavirtojen keskinäisistä riippuvuuksista. Esimerkiksi rahoituksen pirstaloituminen enemmän kansallisille tasoille vaikuttaa niin kaupalliseen, mutta myös poliittiseen deglobalisoitumiseen. S. A. Altman ym., (2024) taas korostavat muutosten politiikassa ja liiketoimintastrategioissa johtavan muutoksiin maailmantaloudessa. Voidaan siis todeta, että eri deglobalisaation ulottuvuuksien, esimerkiksi politiikan ja talouden, välillä vallitsee vahva keskinäisriippuvuus. Lisäksi eri deglobalisaatioajureilla voi olla toisiaan voimistava vaikutus ja ne voivat vaikuttaa yhtä aikaa moneen eri deglobalisaation ulottuvuuteen.

Tarkastellessa globaaleja Google-hakuja hakusanalla ”deglobalization” havaitaan kasvava trendi hakusanan suosiossa, vaikkakin kehityksessä esiintyy vaihtelua. Kuvaajan y-akseli ei edusta absoluuttista hakumäärää vaan haun globaalia suhteellista suosiota tarkasteltavana ajanjaksona 1.1.2014-28.11.2024. (*Google Trends*, 2024.)

Kuvaajassa ilmenee kasvava trendi erityisesti vuonna 2016, Yhdistyneen kuningaskunnan EU-kansanäänestyksen ja Donald Trumpin valinnan Yhdysvaltojen presidentiksi, jälkeen. Lisäksi vuoden 2020 alkupuolella COVID-19 pandemian alkamisen yhteydessä on havaittavissa selkeä kasvupiikki. Samalla merkittävä kasvu huomataan myös Venäjän hyökätessä täysimittaisesti Ukrainaan vuoden 2022 alussa. (S. A. Altman ym., 2024.) Hamasin hyökkäys Israeliin (Ragad ym., 2023) ja Lähi-Idän jännittyneen tilanteen eskaloituminen lokakuun alussa 2023, ei kuitenkaan näytä kasvattaneen termin ”deglobalization” maailmanlaajuista trendiä Googlen verkkohaussa. Aika näyttää myös, miten Donald Trump uudelleenvalinta Yhdysvaltojen presidentiksi marraskuussa 2024 tulee vaikuttamaan termin hakusuosioon.

Kuva 2 Termin "deglobalization" maailmanlaajuisen suosion trendi Googlen verkkohaussa, muokattu S. A. Altman ym., (2024) artikkelista

Pelkkä termin nouseminen Google-hauissa tiettyjen tapahtumien yhteydessä ei kerro tietenkään suoraan siitä, että tapahtumat myös aiheuttaisivat deglobalisaatiota. Toisaalta ilmiö antaa syyn tarkastella niiden tapahtumien vaikutuksia tarkemmin, sillä nämä tapahtumat ovat selkeästi ainakin herättäneet lisääntyvää kiinnostusta deglobalisaatioon.

Näiden tapahtumien ohella on syytä tarkastella laajemmin myös muita akateemisessa kirjallisuudessa esiin nousseita tapahtumia ja ilmiöitä, joita voidaan pitää deglobalisaatioajureina. Tarkasteltavia ilmiöitä ei voida rajoittaa pelkästään yhteen ulottuvuuteen, kuten talouteen, vaan joukossa on lisäksi niin poliittisia kuin esimerkiksi teknologisiakin ajureita. On lisäksi huomioitavaa, että ajureiden moniulotteisuuden vuoksi niiden jaottelu ei ole yksiselitteistä.

2.2.1 Taloudelliset ajurit

Globalisaatio on muokannut syvästi maailman taloutta, mutta vastavuoroisesti myös maailmantaloudella on ollut merkittävä vaikutus globalisaatioon. Vaikutus ei aina ole globalisaatiota voimistava, vaan tiettyjä talouden tapahtumia voidaan pitää myös deglobalisaatioajureina.

Talouden osalta deglobalisaatiokirjallisuudessa tarkastellaan usein kansainvälisen kaupan intensiteettiä ja rajat ylittäviä pääomavirtoja. Näihin kuuluvat muun muassa suorien ulkomaisten investointien (FDI) virrat, joita tyypillisesti tarkastellaan suhteessa kiinteän pääoman määrään. Tämä suhde on selvästi huipputasonsa alapuolella, ja viime aikoina on havaittavissa laskeva suuntaus (S. A. Altman ym., 2024; Charpin, 2022; De Propriis & Bailey, 2020; Garcia-Herrero, 2019).

Hag-Min ym., (2020) katsoo kaupan tosiasiallisen globalisaation vähentyneen vuodesta 2014 lähtien, ja maailmankaupan olevan laskusuunnassa. Taloudessa on siis havaittavissa selkeää deglobalisaatiokehitystä, ja seuraavaksi tarkastellaan, mitkä merkittävimmät taloudelliset deglobalisaatioajurit ovat vaikuttaneet tähän kehitykseen.

Vuoden 2008 finanssikriisi

James, (2018) esittää rahoituksen olevan kansainvälisistä yhteyksistä kaikista epävakain ja siten altis akuuteille pysähdyksille. Tällainen pysähdys koettiin vuonna 2008 kun maailmanlaajuinen finanssikriisi levisi Yhdysvalloista kaikkialle maailmaan. Campos ym., (2023) katsovat maailmankaupan integraation pysähtyneen finanssikriisin jälkeen. Finanssikriisillä ei ollut kuitenkaan vain taloudellisia seurauksia, vaan Garcia-Herrero, (2019) pitää sitä käännekohtana, jonka jälkeen niin kaupan, pääoman mutta myös ihmisten vapaan liikkuvuudenkin globalisaatioprosessi, on pysähtynyt. Vastaavasti Van Bergeijk, (2024) näkee globalisaation kääntyneen laskuun finanssikriisin myötä.

Maailmankauppa ei ole kriisin jälkeen kasvanut enää yhtä jyrkästi kuin ennen sitä (S. A. Altman ym., 2024; Garcia-Herrero, 2019; James, 2018). Finanssikriisi hidasti myös kansainvälisten pääomavirtojen voimakkuuden kasvua (S. A. Altman ym., 2024), minkä lisäksi kriisi johti rahoituksen uudelleenkansallistamiseen, kun eri maiden hallitukset alkoivat panostaa tiukempaan sääntelyyn. Tämän seurauksena eri maissa alettiin muun muassa asettaa tiukkoja kansallisia standardeja pankkijärjestelmien turvallisuuden parantamiseksi. Toisaalta ei ole täysin selvää, oliko pankkitoiminnan ja rahoitusmarkkinoiden deglobalisaatio ennemmin eurooppalainen kuin globaali ilmiö. (James, 2018.)

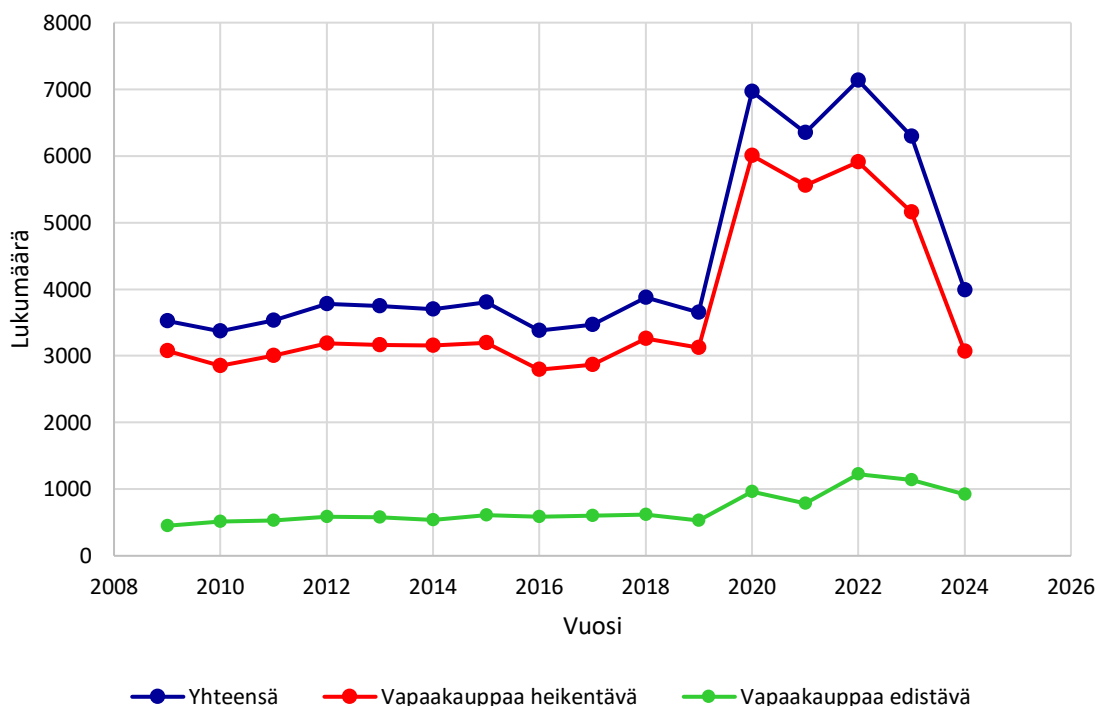
Finanssikriisi ei ole vaikuttanut vain taloudelliseen deglobalisaatioon vaan sillä on ollut heijastevaikutus myös esimerkiksi poliittiseen deglobalisaatioon. Kriisi esimerkiksi herätti sisäpoliittista pohdintaa globalisaation vaikutuksista ja lisäsi skeptisyyttä sen hyötyjä kohtaan (Benabed & Moncea, 2024; James, 2018). Lisäksi vuoden 2008 finanssikriisin yhtenä seurauksena kansainvälisten sääntöjen rikkominen alkoi vaikuttaa houkuttelevalta vastauksena poikkeuksellisiin olosuhteisiin (James, 2018), minkä voi katsoa heikentävän globaalia säännöstöä ja edesauttavan deglobalisaatiota.

Vuoden 2008 finanssikriisin jälkimainingeissa alkoi myös siirtymä kohti protektionismia (Zahoor ym., 2023), jota voidaan pitää yhtenä keskeisenä tekijänä globalisaation heikkenemisessä finanssikriisin ohella (Miroudot & Nordström, 2020).

Kauppapoliittisen protektionismin kasvu

Liberalisoivalla kauppapoliitiikalla on ollut merkittävä rooli kaupan esteiden purkamisessa, joka on ollut omiaan kasvattamaan kansainvälisen kaupan intensiteettiä ja eri maiden välistä keskinäisriippuvuutta. Kuitenkin maailmanlaajuisen finanssikriisin jälkeen kauppapoliittiset rajoitukset ja tariffit ovat kasvaneet nopeasti (Campos ym., 2023), kun monet hallitukset ovat alkaneet toteuttaa paikallisia tuotteita suosivia toimia (Zahoor ym., 2023). Huomioitavaa on kuitenkin, että ilmiö ei ole yhtenäinen. Vaikka protektionismi on kasvanut esimerkiksi joidenkin tuoteryhmien osalta, samaa ei voi sanoa kaikista tuoteryhmistä. Kaupan rajoitusten taso ja protektionismi ovat kasvaneet vuodesta 2008 lähtien erityisesti G7-maiden (Italia, Japani, Kanada, Ranska, Saksa, Yhdistynyt kuningaskunta ja Yhdysvallat) osalta. (James, 2018.) Eri maiden toteuttamat kauppaa rajoittavat toimet ovat moninaisia ja sisältävät myös esimerkiksi investointien rajoittamista ja datan lokalisointitoimia (Wigell, 2021).

Tarkastellessa uusia kauppapoliittisia toimia vuosittain ajanjaksolla 2009–2024, voidaan huomata, että enemmistö toimista on vapaakauppaa heikentäviä (Global Trade Alert, 2024). Korkein määrä haitallisia interventioita tehtiin vuosina 2020–2022.

Kuva 3 Uudet kauppapoliittiset toimet vuosittain, data Global Trade Alert, (2024)

Viimeisen kahden vuoden aikana uusia protektionistisia toimia ei ole enää tehty niin paljon kuin tarkastelujakson huippuvuosina ja tällä hetkellä uusia vapaakaupalle haitallisia toimia syntyy samalla tasolla kuin ennen uusien haitallisten toimien huomattavaa kasvua vuonna 2020. Toisaalta myöskään vapaakauppaa edistävien toimien määrä ei ole kasvanut vastaavasti, eikä siten ole tasoittanut jo tehtyjä protektionistisia toimia. Tämä tukee väitettä, että maailmankauppa on tällä hetkellä protektionistisempi kuin koskaan aikaisemmin tarkasteltavalla ajanjaksolla. Tämä viittaa siihen, että globaalilla tasolla tarkasteltuna maailmassa on tapahtunut kauppapoliittista deglobalisoitumista. Maiden välisten kauppajännitteiden ja vahvan kansallista tuotantoa tukevan kauppapolitiikan onkin esitetty olevan vahvoja voimia deglobalisaation taustalla (Hag-Min ym., 2020; Zahoor ym., 2023).

Eri maat toteuttavat avointa kauppaa haittaavia toimia vahvistaakseen omaa taloudellista autonomiaansa (Wigell, 2021), suojellakseen paikallista teollisuutta ja työpaikkoja (Zahoor ym., 2023) tai tarkoituksenaan suojella omaisuuttaan ja turvallisuuttaan globaaleilta riskeiltä (Hag-Min ym., 2020). Wigell, (2021) korostaa, että tämä kehityskulku heikentää globaaleja keskinäisriippuvuuksia.

Protektionististen toimien kasvun ohella on huomioitavaa alueellisten integraatiosopimusten yleistymisen. Hag-Min ym., (2020) katsovat niiden heijastavan erkaantumista globalisaatiosta ja S. A. Altman ym., (2024) puolestaan näkevät niiden mahdollisesti lisäävän alueellista eriytymistä.

Finanssikriisin ohella myös Donald Trumpin valitsemisen Yhdysvaltojen presidentiksi 2016 voi nähdä käänteenä protektionismikehityksessä. Trump on kritisoinut epäreiluina pitämiään kauppakumppaneita, kuten Kiinaa ja Saksaa, ja väittänyt, että Yhdysvaltojen taantuma johtuu epäreilusta ulkomaisesta kilpailusta. Lisäksi Trump on todennut kauppasotien olevan helposti voitettavissa ja taloudellisesti edullisia. (James, 2018.) Pian valintansa jälkeen Trump käynnistikin kauppasodan Kiinan kanssa ja määräsi tulleja tärkeimmille hyödykkeille (Bednarski ym., 2023; Zahoor ym., 2023). Vaikka Yhdysvaltojen protektionistiset toimet kulmineoivatkin usein Trumpiin, on syytä huomioida, että esimerkiksi Yhdysvaltojen vetäytyminen transatlanttisesta kauppaa- ja investointikumppanuudesta (TPP) olisi todennäköisesti tapahtunut, vaikka demokraattien ehdokas Hillary Clinton olisikin voittanut vuoden 2016 presidentinvaalit (Antràs, 2020; James, 2018). Lisäksi on huomioitavaa, että myös presidentti Joe Biden piti Trumpin ensimmäisen kauden tullit pääasiassa voimassa (Tolsa, 2024) ja jopa vahvasti osaa tulleista (Puranen, 2024).

Lisäksi on syytä muistaa, että kauppapoliittiset jännitteet näkyvät muidenkin suurten maiden välillä kuin pelkästään Yhdysvaltojen ja Kiinan. Toisaalta protektionismia ovat vauhdittaneet COVID-19-

pandemiaan liittyvät kaupan rajoitukset, mutta myös Venäjälle asetetut talouspakotteet. (Campos ym., 2023.)

2.2.2 Geopoliittiset ajurit

Deglobalisaation geopoliittiset ajurit voivat vaihdella suuresti, ulottuen yksittäisistä konflikteista aina suurvaltojen välisten jännitteiden laajamittaisempaan kasvuun ja kansainvälisten instituutioiden heikentymiseen.

Geopolitiikka on tänä päivänä hyvin kytkeytynyt talouteen (Tapio, 2024), ja suurvallat hyödyntävät taloudellisia keinoja yhä keskeisemmin osana strategista vallankäyttöään (Wigell, 2021). Deglobalisaation geopoliittiset ajurit lomittuvat vahvasti siis myös taloudellisiin ajureihin. Wigell, (2021) kirjoittaa, kuinka geoekonomia on vahvistanut paikkansa kansainvälisen politiikan keskiössä. Geoekonomia tarkoittaa taloudellisten keskinäisriippuvuuksien hyödyntämistä strategisten valtopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen jännitteiden kasvu

Yhdysvaltojen ja Kiinan välisissä suhteissa on tapahtunut selvää heikkenemistä ja jännitteiden kasvua (S. A. Altman ym., 2024) ja erityisesti huomio kiinnittyy Yhdysvaltojen ja Kiinan taloussuhteiden kylmenemiseen (Tapio, 2024). Gopinath ym., (2024) katsovat maiden välisten kiristyneiden kauppasuhteiden vähentäneen maiden välistä kauppaa merkittävästi. Tämä näkyy selkeästi siinä, että Kiina ei ole enää Yhdysvaltojen suurin kauppakumppani. Toisaalta vaikka Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen yhteys on merkittävästi heikentynyt, yhdistää Yhdysvaltoja ja Kiinaa silti suuremmat kauppa-, pääoma-, tieto- ja ihmisvirrat kuin melkein millään muilla maapareilla globaalisti tarkasteltuna. (S. A. Altman ym., 2024; S. Altman & Bastian, 2024).

Yhdysvaltojen ja Kiinan jännitettä selittää yhä enemmän pyrkimys tasapainottaa talousriippuvuutta ja suojella omaa taloutta, vaikkakin taustalla on myös perinteinen kilvoittelu globaalista valta- asemasta (Wigell, 2021). Jännitteen syystä riippumatta Garcia-Herrero, (2019) uskoo Yhdysvaltojen ja Kiinan välisen strategisen kilpailun edistävän deglobalisaatiota.

Witt ym., (2023) esittävät Yhdysvaltojen ja Kiinan olevan keskellä edelleen kiihtyvää eriytymisprosessia (engl. decoupling), jonka voi määritellä kahden tai useamman maan keskinäisriippuvuuden heikkenemisprosessiksi. Käsite on siis hyvin läheinen deglobalisaation kanssa, joskin sen tarkastelutasoa voi pitää suppeampana. Toisaalta sen voi käsittää ikään kuin deglobalisaation yhtenä palasena.

S. A. Altman ym., (2024) taas katsovat Yhdysvaltojen ja Kiinan välillä olevan todisteita geotaloudellisesta fragmentaatiosta. Geotaloudellinen fragmentaatio (eng. *geo-economical fragmentation*) tarkoittaa politiikan aiheuttamia muutoksia rajat ylittävien virtojen lähtöpisteissä ja määränpäissä. Nämä muutokset ovat erityisesti strategisten näkökulmien, kuten kansallisen ja taloudellisen turvallisuuden, ohjaamia. (Gopinath ym., 2024.) Geotaloudellinen fragmentaatio voidaan tulkita sekä deglobalisaation ilmenemismuotona, että sen ajurina. Toisaalta se heijastaa muita deglobalisaation ajureita, kuten lisääntyvää suurvaltajännitettä, mutta samalla se voi olla myös itse deglobalisaatioajuri heikentäen esimerkiksi kansainvälisiä instituutioita.

Vielä ei ole olemassa selkeitä todisteita siitä, että maailman talous olisi jakautunut yleisemmin kilpailevien blokkien muodostamiin maaryhmiin. (S. Altman & Bastian, 2024; Asian Development Bank, 2024). Geotaloudellinen fragmentaatiokehityksen voi kuitenkin katsoa jatkuvan edelleen (Tapio, 2024), esimerkiksi edelleen käynnissä olevan Venäjän ja Ukrainan välisen sodan kautta (S. A. Altman ym., 2024).

Ukrainan sota

Venäjän edelleen jatkuva, 24.2.2022 alkanut hyökkäys Ukrainaan on vaatinut lukemattomia kuolonuhreja (Pancevski, 2024). Järisyttävän inhimillisen hinnan lisäksi sota on poikkinut poikkeuksellisen kovia pakotteita Venäjälle sekä sotilaallista tukea Ukrainalle (Srai ym., 2023). Lisäksi sillä on ollut myös deglobalisaatiota voimistavia vaikutuksia (Van Bergeijk, 2024).

Ukrainan sota on aiheuttanut merkittäviä globaalien virtojen uudelleenjärjestelyjä (S. A. Altman ym., 2024; Srai ym., 2023), kun Euroopan ja lännenmielisten valtioiden voi katsoa eriytyneen Venäjältä sodan seurauksena. Sota toi näkyviin esimerkiksi Euroopan vahvan riippuvuuden venäläisestä maakaasusta (Bednarski ym., 2023), mutta nyt ennen molemmille osapuolille kriittisinä pidetyt yhteydet on katkaistu ja Venäjä on siirtynyt vaihtoehtoihin vientimarkkinoihin ja tuontilähteisiin (S. Altman & Bastian, 2024). Kootusti voidaan siis todeta, että Ukrainan sodan seurauksena myös Euroopassa on tapahtunut aiemmin määritellyn mukaista geotaloudellista fragmentaatiota, joskin jyrkemmin kuin mitä Yhdysvaltojen ja Kiinan välillä. Aktiivinen sotilaallinen konflikti on selkeästi aiheuttanut paljon suurempaa vahinkoa valtioiden suhteissa, kuin tullien ja muiden poliittisten toimien avulla sotiminen. (S. A. Altman ym., 2024.)

Eriytymisen ja geotaloudellisen fragmentaation lisäksi Ukrainan sodan vaikutuksiin liittyy käsite irrottautuminen (engl. *unhooking*). Irrottautuminen määritellään prosessiksi, jossa yritykset keskeyttävät tai pysyvästi kuolettavat toimitusketjunsä tietyltä maantieteelliseltä alueelta. Tämä

koskettaa myös useita yrityksen sidosryhmiä toimitusketjujen ollessa monimutkaisia ja syviä. Srail ym., (2023.) Irrottautumista voikin pitää vielä eriytymistäkin voimakkaampana reaktiona.

Useat maat ovat rajoittaneet keskeisten hyödykkeiden kauppaa Venäjälle (Campos ym., 2023), mutta toisaalta suurin osa esimerkiksi kiinalaisista, intialaisista tai turkkilaisista yrityksistä ovat jatkaneet kauppaa Venäjän kanssa, jotkut maat peräti toimintaansa laajentaen (Srail ym., 2023). Tapio, (2024) katsoo, että ei ole kuitenkaan todennäköistä, että tämä kehitys tulisi johtamaan kylmän sodan kaltaiseen kaksinapaiseen maailmaan, sillä esimerkiksi monet kehittyvät maat eivät näe tarpeelliseksi valita puoliaan.

Ukrainan sota pakotti monet yritykset rekonfiguroimaan toimitusketjunsä nopeasti, kun myynti, tuotanto ja hankinta suhteessa Venäjään loppuivat (Srail ym., 2023). Tähän liittyen monien yritysten kiinnostus toimitusketjujen alueellistamiseen on yltenyt Ukrainan sodan kiihtyessä (S. A. Altman ym., 2024). Ukrainan sodalla on ollut siis geotaloudellisen deglobalisaation lisäksi vaikutuksia globaalien arvoketjujen deglobalisoitumiseen.

Gloaalien instituutioiden heikentyminen

Globalisaatio on riippuvainen monimutkaisesta sääntöjärjestelmästä (James, 2018) ja erilaisista kansainvälisistä instituutioista, kuten Maailman kauppajärjestöstä (WTO) ja Kansainvälisestä valuuttarahastosta (IMF) (Hag-Min ym., 2020). Globaalit instituutiot ovat heikentyneet ja korvautuneet alueellisilla, mikä on osaltaan edesauttanut deglobalisaatiota (Hag-Min ym., 2020; Zahoor ym., 2023). Esimerkiksi Evenett, (2024) katsoo, että nykyiset monenväliset kauppasäännöt eivät enää vaikuttavasti estä eri maista kumpuavaa deglobalisaatiota.

Globaaleista instituutioista esimerkiksi Maailman terveysjärjestö (WHO) koettiin heikoksi COVID-19-pandemian aikana, kun sillä nähtiin olleen vaikeuksia tehdä riittävän vaikuttavia toimia pandemian pysäyttämiseksi. Toisaalta Yhdistyneet Kansakunnat (YK) on näyttänyt haurautensa, kun se ei ole kyennyt reagoimaan vaikuttavasti Ukrainan sotaan. Myös Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC) näyttäytyy voimattomana suurvaltojen kyseenalaistaessa sen valtuudet. (Kornprobst & Wallace, 2021.)

Syitä erilaisten globaalien instituutioiden heikkenemiseen ovat esimerkiksi hallitusten toteuttamat protektionistiset toimenpiteet (Zahoor ym., 2023) ja geotaloudellisen kilpailun luoma paine (Wigell, 2021). Näiden seurauksena Antràs, (2020) kokee esimerkiksi WTO:n olevan jo liian heikko instituutio palautuakseen entiselleen.

Erityisesti huomio kiinnittyykin juuri Maailman kauppajärjestöön, jonka toiminta on heikentynyt asteittain, mikä on heikentänyt monenvälistä järjestelmää (James, 2018). WTO:n heikkenemisen voi nähdä yhtenä merkittävimmistä käännekohdista kohti deglobalisaatiota, varsinkin tarkastellessa kansainvälistä kauppaa (Garcia-Herrero, 2019). WTO:n heikkeneminen näkyy esimerkiksi, siinä että jo vuonna 2001 alkaneissa Dohan vapaakauppaneuvotteluissa ei olla edelleenkään päästy sopimukseen, minkä seurauksena moni on menettänyt uskonsa WTO:n kykyyn hoitaa tehtävänsä (Antràs, 2020).

WTO:n toimimattomuuden voi katsoa kumpuavan muun muassa sen jäsenmäärän kasvusta, joka on tuonut järjestöön heterogeenisyyttä. Esimerkiksi Kiina ja Vietnam, jotka kuuluvat WTO:n uudempiin jäsenvaltioihin, toimivat yhä valtionohjaamina suunnitelmatalouksina, joten WTO:n säännöt eivät toimi niihin tarkoituksenmukaisesti. (Garcia-Herrero, 2019.) On perusteltua väittää, että jäsenmaiden kasvaessa erilaisten intressien yhdistäminen ja sopimusten solmiminen vaikeutuu. Toisaalta Garcia-Herrero, (2019) katsoo, että Yhdysvaltojen välinpitämätön sitoutuminen, erityisesti presidentti Donald Trumpin ensimmäisestä kaudesta lähtien, on heikentänyt WTO:ta. Donald Trumpin hallinto esimerkiksi esti uusien valitustuomareiden nimittämisen WTO:n riitojenratkaisuelimeen tehden siitä toimintakyvyttömän (Goldberg & Reed, 2023; James, 2018). Muun muassa Euroopan unioni on esittänyt ehdotuksia WTO:n uudistamiseksi. Nämä eivät ole kuitenkaan johtaneet mihinkään johtuen esimerkiksi Kiinan ja Yhdysvaltojen vastustuksesta. (Garcia-Herrero, 2019.)

Myös populistinen politiikka kohdistaa painetta globaaleja instituutioita vastaan (James, 2018; Kornprobst & Wallace, 2021). Charpin, (2022) esittääkin, että globaalien instituutioiden syyttäminen onkin monien poliittisten puolueiden menestyksen taustalla.

2.2.3 Sisäpoliittiset ajurit

Charpin, (2022) uskoo politiikan olevan deglobalisaation pääasiallinen ajuri. Deglobalisaatiota haastava poliittinen tyytymättömyys kumpuaa toisaalta globalisaation koetusta epäreiluudesta, mutta myös populistista väitteistä, jotka syyttävät globaaleja instituutioita ja globaaleja yrityksiä sisäpoliittisista ongelmista. De Propriis & Bailey, (2020) katsovat vuoden 2008 finanssikriisin olevan keskeinen taustatekijä populististen liikkeiden nousulle. Tämä on merkityksellistä ymmärtää, sillä populismin on esitetty olevan myös deglobalisaatiota edistävä tekijä (Hag-Min ym., 2020). Taloudesta kumpuava deglobalisaatio on siis vahvasti sidoksissa muihin deglobalisaatioajureihin, mikä korostaa näiden ajureiden keskinäistä riippuvuutta. Tämä ilmiö vahvistaa jälleen käsitystä deglobalisaatioajureiden toisiaan ruokkivasta vaikutuksesta.

Vuotta 2016 voi pitää merkittävänä käännekohtana, jolloin länsimaissa alkoi sisäpoliittinen muutos kohti nationalismia ja protektionismia, mikä osaltaan on lietsonut maiden välisiä jännitteitä. Keski-Euroopassa 2016 Yhdistynyt kuningaskunta äänesti Euroopan unionista eroamisen puolesta (Brexit), ja marraskuussa republikaanien ehdokas Donald Trump valittiin Yhdysvaltojen presidentiksi. (Bednarski ym., 2023.) Nämä kaksi tapahtumaa käynnistivät poliittisen muutoksen, joka ei ainoastaan heikentänyt monenvälisyyttä, vaan lisäsi myös vastustusta tieteellistä tietoa kohtaan (James, 2018). Toisaalta poliittinen muutos on vaikuttanut myös alueellistamistoimiin, esimerkiksi Donald Trumpin rohkaistessa yrityksiä siirtämään tuotantoa takaisin Yhdysvaltoihin (Bednarski ym., 2023).

Vuoden 2015 Eurooppaan suuntautunut maahanmuuttoaalto nosti maahanmuuttokysymyksen selkeästi esiin ja toisaalta halu rajoittaa maahanmuuttoa oli keskeisessä roolissa niin vuoden 2016 Brexit-äänestyksessä kuin Yhdysvaltain presidentinvaaleissakin. Tämän poliittisen keskustelun seurauksena maahanmuuttoa onkin rajoitettu useissa maissa. (James, 2018.) On perusteltua väittää, että koska globalisaation yksi peruselementti on ihmisten kansainvälinen liikkuminen, maahanmuuttorajoitukset edistävät deglobalisoitumista.

Nationalistinen ja protektionistinen politiikka on voimissaan sekä äärioikeiston- että vasemmiston keskuudessa, mikä ilmenee muun muassa molempien osapuolien vastustuksesta Euroopan integraatiota kohtaan (Charpin, 2022). Toisaalta James, (2018) katsoo kummankin laidan lupaavan populistisesti helpompaa elämää ilman kansainvälisiä sääntöjä. Lisäksi nationalistisprotektionistinen sisäpolitiikka on vienyt joitakin maita kohti vahvan kansallistunteen ohjaamaa yksivaltaisuutta, jossa oman maan talouden suojeleminen korostuu.

2.2.4 Teknologiset ajurit

Teknologia on ollut globalisaation ja keskinäisriippuvuuden mahdollistaja (Miroudot & Nordström, 2020; Witt ym., 2023), mutta teknologiset kehitysaskeleet voivat näyttäytyä myös deglobalisaation edistäjinä niiden muovatessa esimerkiksi teollisuuden rakennetta alueellisemmaksi.

Suurvallat kilpailevat edelläkävijän roolista niin kestävänsä kehityksen kuin uusien digitaalistenkin teknologioiden alueilla. Tämän seurauksena monet maat tukevat oman maan teknologiakehitystä samalla rajoittaen kaupankäyntiä. Teknologinen murros voi siis edesauttaa sisä- ja kauppapoliittisten deglobalisaatioajureiden voimistumista, kuten eri maiden välisiä kasvavia jännitteitä ja nationalismia. (Tapio, 2024.)

Toisaalta lisääntyvän automaation ja tietotekniikan soveltamisen seurauksena teollisuuden työllisyyden osuus on supistumassa (James, 2018; José G. & Vargas-Hernández, 2021). Tämä heijastuu sisäpolitiikkaan, kun katoavat työpaikat vieritetään esimerkiksi vapaakaupan syyksi. Kuitenkin suurin osa perinteisen valmistuksen työpaikkojen menetyksistä johtuu enemminkin teknologisista muutoksista kuin kaupasta. Huoli deindustrialisaatiosta näkyy kuitenkin esimerkiksi Yhdysvaltojen ns. ruostevyöhykkeellä aggressiivisemmän kauppapolitiikan kannatuksena, millä voi nähdä olevan seurauksia Yhdysvaltojen sisäpolitiikkaan. Toisaalta monet työpaikat ovat jo kadonneet, eikä niitä todennäköisesti voida palauttaa enää edes muuttamalla kauppatapoja. (James, 2018.) Teknologian kehityksestä johtuva työttömyys on kuitenkin aiheellinen huoli myös deglobalisaatiota tarkastellessa, sillä Hag-Min ym., (2020) esittävät korkean työttömyysasteen olevan myös deglobalisaatiota edistävä tekijä. Teknologiset deglobalisaatioajurit nivoutuvatkin myös muihin ajureihin, kuten taloudellisiin tai sisä- ja kauppapoliittisiin ajureihin.

Uudet teknologiat voivat voimistaa arvoketjujen kehitystä lyhyemmiksi ja alueellisemmiksi. S. A. Altman ym., (2024) katsoo esimerkiksi 3D-tulostuksen mahdollistavan lyhyempiä arvoketjuja. Lisäksi muun muassa robottien käyttäminen valmistuksessa voi tuoda aiemmin matalapalkkaisiin tuotantokeskuksiin siirrettyjä prosesseja takaisin kotimaahan (James, 2018; José G. & Vargas-Hernández, 2021). Kehittyneet teknologiayritykset ovat siirtäneet tuotantoaan takaisin kotimaahan myös siksi, että ne ovat tarvinneet korkeasti koulutettua työvoimaa ja pääsyä kehittyneeseen infrastruktuuriin, jollaista ei ollut välttämättä saatavilla aikaisemmassa tuotantomaassa. Tämä on osaltaan voimistanut deglobalisaatiokehitystä. (De Propriis & Bailey, 2020). Uusien teknologioiden kehittyminen ja käytön laajentuminen voisi luoda edellytykset jopa joidenkin globaalien toimitusketjujen korvaamiseen, sillä uudet teknologiat voisivat mahdollistaa monimutkaisempien ja tarkempien tuotteiden valmistamisen paikallisesti (Witt ym., 2023).

2.2.5 Psykologiset ajurit

Jo pelkkä kasvava keskustelu deglobalisaatiosta voi olla polttoainetta itse ilmiölle. S. A. Altman ym., (2024) mukaan jo pelkällä deglobalisaationarratiivilla on merkittäviä vaikutuksia globaaleihin toimintaperiaatteisiin ja liiketoimintastrategioihin. Deglobalisaatiokeskustelu itsessään voi siis edistää kansainvälisen avoimuuden vähentymistä ja rohkaista politiikan siirtymistä kohti omavaraisuutta, heikentäen sitoutumista globaaliin kauppaan ja -yhteistyöhön. Deglobalisaatiosta voi siis tulla itseään toteuttava ennustus.

Muun muassa Maailman kauppajärjestön pääjohtaja Ngozi Okonjo-Iwela on todennut deglobalisaatiota koskevan retoriikan ruokkivan poliittisia jännitteitä ja siten politiikantekoa. Lisäksi

Okonjo-Iwela on sanonut pelkäävänsä retoriikan muuttumista todeksi ja sen heijastumista sijoitustottumuksiin. (Swanson & Smialek, 2023.) Toisaalta on myös esitetty, että deglobalisaatio on pohjimmiltaan puhtaasti psykologinen ilmiö vastareaktiona liialliseen vuorovaikutukseen (James, 2018). Yhteenvetona voidaan siis todeta, että psykologinen ulottuvuus ilmiön taustalla ei ole lainkaan merkityksetön.

2.2.6 COVID-19-pandemia

Vuonna 2020 COVID-19-viruksen aiheuttama pandemia aiheutti globaalin terveystilanteen (Sodhi & Tang, 2021). Pandemian vaikutukset eivät kuitenkaan rajoittuneet vain terveyteen, vaan sillä oli myös esimerkiksi merkittäviä taloudellisia seurauksia, kuten työttömyyden kasvua, kaupan vähenemistä ja talouskasvun hiipumista (Imran-ur-Rahman ym., 2024).

Koronapandemia on myös kiihdyttänyt deglobalisaatiotrendiä (Hag-Min ym., 2020; Irwin, 2020; José G. & Vargas-Hernández, 2021; Van Bergeijk, 2024), vaikkakin esimerkiksi Benabed & Moncea, (2024) katsovat globalisaation alkaneen heikettä jo ennen koronakriisin puhkeamista.

Taloudellisten vaikutusten lisäksi COVID-19-pandemia esti merkittävästi ihmisten kansainvälistä liikkumista (S. Altman & Bastian, 2024), minkä lisäksi monet maat ottivat käyttöön globaalia kauppaa rajoittavia toimia estääkseen esimerkiksi rokotteiden, suojarusteiden tai lääkkeiden vientiä (Bednarski ym., 2023; Kornprobst & Wallace, 2021). Goldberg & Reed, (2023) esittävätkin, että vaikka maailmankauppa on elpynyt hyvin koronapandemian jälkeen, jätti pandemia deglobalisaation poliittiseen ulottuvuuteen syvemmän jäljen.

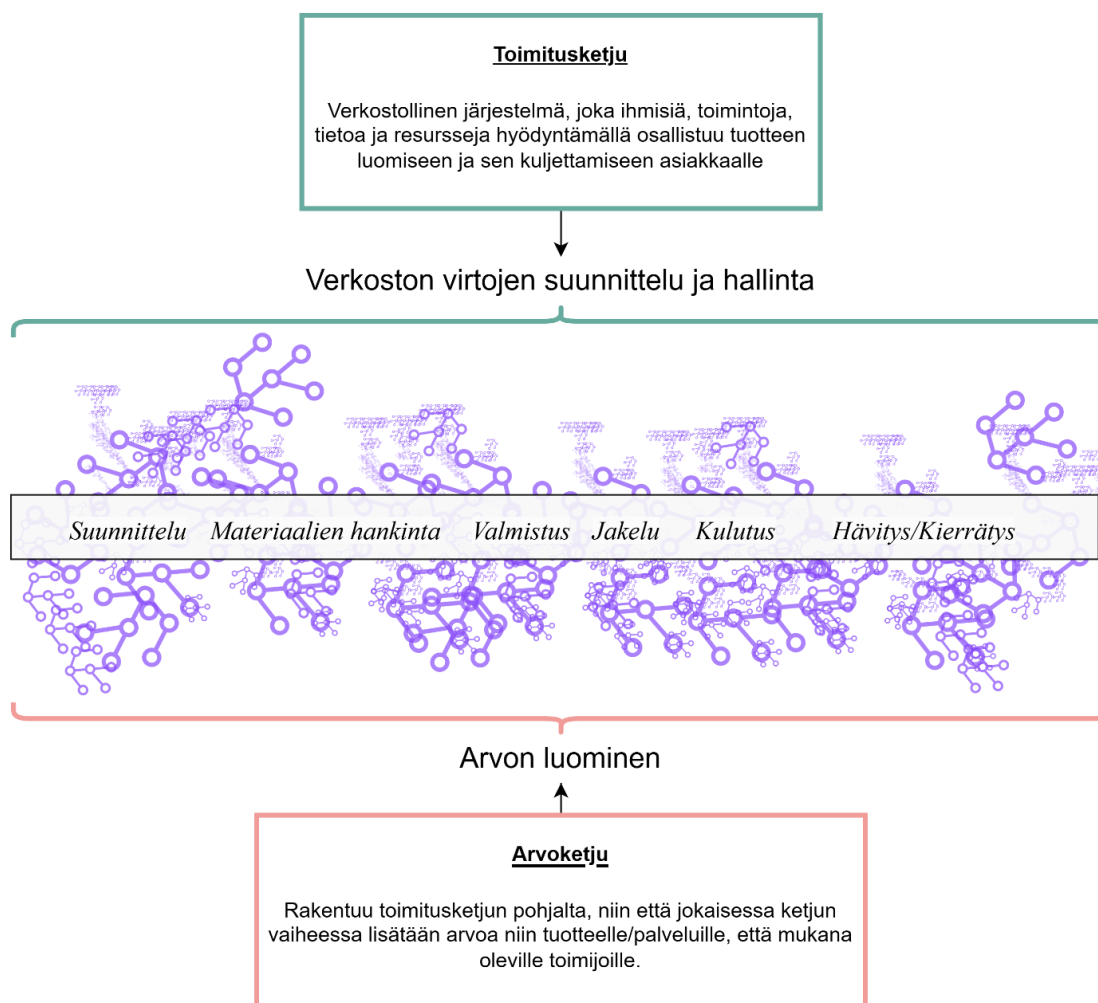
Koronapandemia paljasti myös globaalien toimitus- ja arvoketjujen haavoittuvuuden, kun erilaiset logistiset häiriöt, tuotantopysähdykset ja raaka-aineiden saatavuuteen liittyvät kysymykset tulivat esiin (José G. & Vargas-Hernández, 2021; Laari ym., 2024; Seifermann & Anzeneder, 2022). Pandemia heikensi globaalin arvoketjun mallia ja siihen liittyvää tuotantoverkostojen ajattelutapaa (Bednarski ym., 2023). Eri maiden halu saavuttaa joustavampi ja autonomisempi talous onkin lisääntynyt COVID-19-pandemian ja sen esiin tuomien toimitusketjun häiriöiden jälkimainingeissa (Imran-ur-Rahman ym., 2024). Tästä osoituksena on esimerkiksi yritysten kasvanut kiinnostus toimitusketjujen alueellistamiseen pandemian yhteydessä (S. A. Altman ym., 2024).

3 Globaalit toimitus- ja arvoketjut

Globaaleja tuotantoverkostoja tarkasteltaessa käytetään vaihtelevasti sekä toimitusketjun että arvoketjun käsitteitä. Toimitusketjun voi yksinkertaistettuna määritellä verkostollisena järjestelmänä, joka ihmisiä, toimintoja, tietoa ja resursseja hyödyntämällä osallistuu tuotteen luomiseen ja sen kuljettamiseen asiakkaalle (Dubey ym., 2020; Edwards, 2014). Arvoketjun käsite laajentuu toimitusketjun ympärille ottaen huomioon nimensä mukaisesti arvon lisäämisen tuotteelle tai palvelulle sekä ketjun toimijoille. Arvo voi olla niin aineellista, mutta myös aineetonta. (*University of Cambridge*, 2021.) Arvoketjun toiminnot jaotellaan usein ensisijaisiin ja toissijaisiin toimintoihin, joista ensisijaiset liittyvät suoraan tavaran tai palvelun luomiseen ja jakeluun. Toissijaiset toiminnot taas ovat tukitoimintoja ensisijaisten toimintojen toteuttamiseksi (Edwards, 2014).

Arvoketjut ottavat huomioon tuotteen tai prosessin koko elinkaaren aina tuotteen hävitykseen tai kierrätykseen asti (*University of Cambridge*, 2021). Toisaalta myös toimitusketjunäkemyks yltää tuotteen loppukäyttöön saakka ja pohtii esimerkiksi käytettyjen tuotteiden haltuunottoa, kunnostusta ja myyntiä osana niin kutsuttuja käänteisiä toimitusketjuja (engl. reverse supply chain) (Guide & Van Wassenhove, 2002; Sasikumar & Kannan, 2008).

Arvoketjunäkemyksen voi yksinkertaistaen ymmärtää keskittyvän arvon luomiseen ja omaksumiseen. Toimitusketjut puolestaan keskittyvät enemmän operatiivisten virtojen hallintaan sekä erilaisten yritysten välisten verkostojen toiminnan ja suunnittelun menetelmiin. (Holweg & Helo, 2014.) Erilaisten näkökulmien ohella eroja on myös siinä missä yhteyksissä arvo- ja toimitusketjukäsitteitä käytetään. Globaalin toimitusketjujen- käsite on tunnetumpi yritysten keskuudessa, kun taas globaalin arvoketju- käsitteen voi nähdä olevan tunnetumpi keinona analysoidessa toimitusketjujen kansainvälistä laajentumista ja maantieteellistä pirstoutumista (Gereffi & Lee, 2012).

Kuva 4 Toimitus- ja arvoketjun ero, muokattu Dubey ym., (2020); Edwards, (2014); Holweg & Helo, (2014); McCormick & Schmitz, (2001) ja *University of Cambridge*, (2021) artikkeleista

Arvo- ja toimitusketjut ovat siis läheisesti kytköksissä toisiinsa, vaikka arvoketjujen tarkastelutason voidaan katsoa olevan hieman laajempi kuin toimitusketjujen. Käsitevalinnalla voidaan määrittää, mistä näkökulmasta ketjua tarkastellaan ja mitä ketjun osa-alueita halutaan erityisesti korostaa.

3.1 Globaalit toimitusketjut

Globaaleilla toimitusketjuilla (engl. global supply chain / GSC) tarkoitetaan tehtaiden ja materiaalihankinnan maailmanlaajuisia verkostoa. Näiden verkostojen toiminta edellyttää esimerkiksi läpimenoaikojen, laadun ja kustannusten huolellista hallintaa. (Prasad & Sounderpandian, 2003.) Globaalit toimitusketjut pitävät sisällään toimittajia, sisäisiä tuotantolaitoksia, muita tuotantolaitoksista, myyntitytäryhtiöitä sekä asiakkaita (Lorentz ym., 2012) ja toimitusketjun rakenteella on suuri vaikutus monikansallisten yritysten suorituskykyyn ja toisaalta niiden häiriöiden kestävyteen (Bednarski ym., 2023). Globaalit toimitusketjut voivat kasvattaa

vientituloja, parantaa kilpailukykyä ja antaa suojaa häiriöriskeille monipuolistamalla toimittajaverkostoa. Toisaalta ne saattavat myös nostaa yritysten kustannuksia ja heikentää esimerkiksi asiakaspalvelun tasoa. (Lorentz ym., 2012).

Globaalit toimitusketjut ovat olleet osa kansainvälistä liiketoimintaympäristöä jo vuosikymmenten ajan (Gereffi & Lee, 2012). Globalisaation ja kansainvälisen kaupan voikin esittää suorastaan edellyttävän globaaleja toimitusketjuja (Lorentz ym., 2012) ja niiden rooli onkin korostunut globaalissa verkostomaisessa taloudessa (Wigell, 2021). Moni tutkimus esittää, että tänä päivänä yritysten sijasta toimitusketjut kilpailevat keskenään (Thakur-Weigold & Miroudot, 2024). Huomioitavaa on myös, että globaaleja toimitusketjuja käytetään yhä enemmän aseina kauppasaartojen ja sanktioiden yhteydessä (Srai ym., 2023).

3.2 Globaalit arvoketjut

Michael Porterin alun perin esittelemä globaalinen arvoketjun- malli (engl. global value chain / GVC) on määrittänyt maailmantaloutta viimeiset 30 vuotta (Bednarski ym., 2023) ja sen voi mieltää olevan pitkälti vastuussa maailmanlaajuisesta kaupasta, tuotannosta ja työllisyydestä (Hag-Min ym., 2020). Prasad & Sounderpandian, (2003) määrittelevät globaalit arvoketjut mekanismeiksi, joiden avulla yritykset voivat saavuttaa kilpailuetua joko alhaisilla kustannuksilla tai eriytymisellä, hyödyntäen jalostustoimintoja ja yhteyksiä tavarantoimittajiin ja ostajiin, osana yrityksen globaalia strategiaa.

Käsite on laajasti käytössä niin akateemisissa julkaisuissa kuin kansainvälisissä järjestöissäkin. GVC-konseptia käytetään tänä päivänä erityisesti keinona tarkastella toimitusketjujen globaalia laajentumista sekä maantieteellistä pirstoutumista. Toisaalta sen eriytyispiirteenä on sen tapa sisältää arvon luomisen ja vangitsemisen periaate käsitteen sisään. Globaalit arvoketjut kattavat tarkastelutasollaan kaikki toiminnot, joita yritykset ja työntekijät suorittavat saattaakseen tietyn tuotteen sen suunnittelusta sen loppukäyttöön ja myös sen jälkeen. (Gereffi & Lee, 2012.)

Globaalit arvoketjut ovat mukautuneet suhteessa maailmankaupan osallistujiin ja niiden suhteellisten etuihin. Tämä on edistänyt elintason nousua kehittyvillä markkinoilla, mutta samalla tuloerot ovat kasvaneet kehittyneissä maissa (Hag-Min ym., 2020). Ketjun sisällä valtaa käyttävät johtavat yritykset. Tuottajavetoisissa arvoketjuissa valta on lopputuotteiden valmistajien hallussa. Tuottavavetoiset arvoketjut ovat tyypillisiä pääoma-, teknologia- tai taitointensiivisille aloille. Ostajavetoisissa ketjuissa sen sijaan lopputuotteiden vähittäismyyjät tai markkinoijat käyttävät eniten valtaa taidollaan ohjata kulutusta vetoavien tuotemerkkien avulla. (Gereffi & Lee, 2012.)

4 Deglobalisaation vaikutukset globaaleihin arvoketjuihin ja niiden toimintaan

Deglobalisaatiolla on syvällisiä ja moniulotteisia vaikutuksia ympäröivään maailmaamme, eikä se jätä myöskään globaaleja arvoketjuja koskemattomiksi. On syytä kuitenkin huomata, että globaalit arvoketjut eivät suinkaan ole vain passiivisia mukautujia ilmiöön. Yritykset voivat aktiivisesti tehdä arvoketjuihin liittyviä strategisia päätöksiä, jotka saattavat osaltaan kiihdyttää deglobalisaatiokehitystä. Globaalit arvoketjut voivat siis olla myös itse deglobalisaatioajureita, mutta myös deglobalisaation ilmentäjiä. Toisaalta strategiset arvoketjupäätökset voivat lisäksi kummuta reaktioina muista deglobalisaatioajureista, mikä havainnollistaa deglobalisaation itseään voimistavaa kierrettä. Kaiken kaikkiaan globaalien arvoketjujen ja deglobalisaation välinen suhde on monitasoinen.

4.1 Strategisen painopisteen muutos

Deglobalisaation myötä globaalien yritysten toimintatavat muuttuvat (José G. & Vargas-Hernández, 2021) ja nykyisessä jännitteisessä maailmassa korostuvat resilienssi ja toimitusketjujen tuntemus (Tapio, 2024). Yksi keskeinen esimerkki deglobalisaation vaikutuksesta globaaleihin arvoketjuihin onkin strategisen painopisteen kallistuminen taloudellisesta tehokkuudesta ja voittojen maksimoimisesta enemmän riskien hallintaan ja resilienssin parantamiseen (Baldwin ym., 2024; José G. & Vargas-Hernández, 2021). Lisäksi korostuvia teemoja ovat arvoketjujen monimutkaisuuden vähentäminen, turvallisuus ja omavaraisuus.

Omavaraisuuden korostuminen on noussut keskeiseksi trendiksi arvoketjujen hallinnassa. Wigell, (2021) kirjoittaa peräti ”omavaraisuuden kierteestä”, jossa valtiot pyrkivät tasapainottamaan keskinäisiä riippuvuuksiaan ja vahvistamaan omaa taloudellista varautumistaan. Tämä kehitys voidaan nähdä vastareaktiona globalisaatiolle, joka ei ole tuottanut tasapainoista keskinäisriippuvuutta, vaan on sen sijaan synnyttänyt epätasapuolisia riippuvuussuhteita (Wigell, 2021). Kansainvälisen kaupan epätasapaino onkin nähty yhtenä deglobalisaation edistäjänä (Hag-Min ym., 2020). Lisäksi epätasapainoisissa riippuvuussuhteissa toisesta osapuolesta tulee monella tapaa helposti haavoittuvainen (Wigell, 2021) ja toimitusketjujen monimutkaisuus ja eri osien tiukka kytkeytyminen toisiinsa tekevät niistä herkempiä erilaisille häiriöille (Bednarski ym., 2023). Haavoittuvuuden tunnistaminen voi siis johtaa pyrkimykseen kohti rakenteeltaan omavaraisempia ja yksinkertaisempia arvoketjuja. De Propriis & Bailey, (2020) esittävät monikansallisten yritysten siirtyvän pois laajasti hajautetuista globaaleista arvoketjuista ja suosivat sen sijaan tuotannon

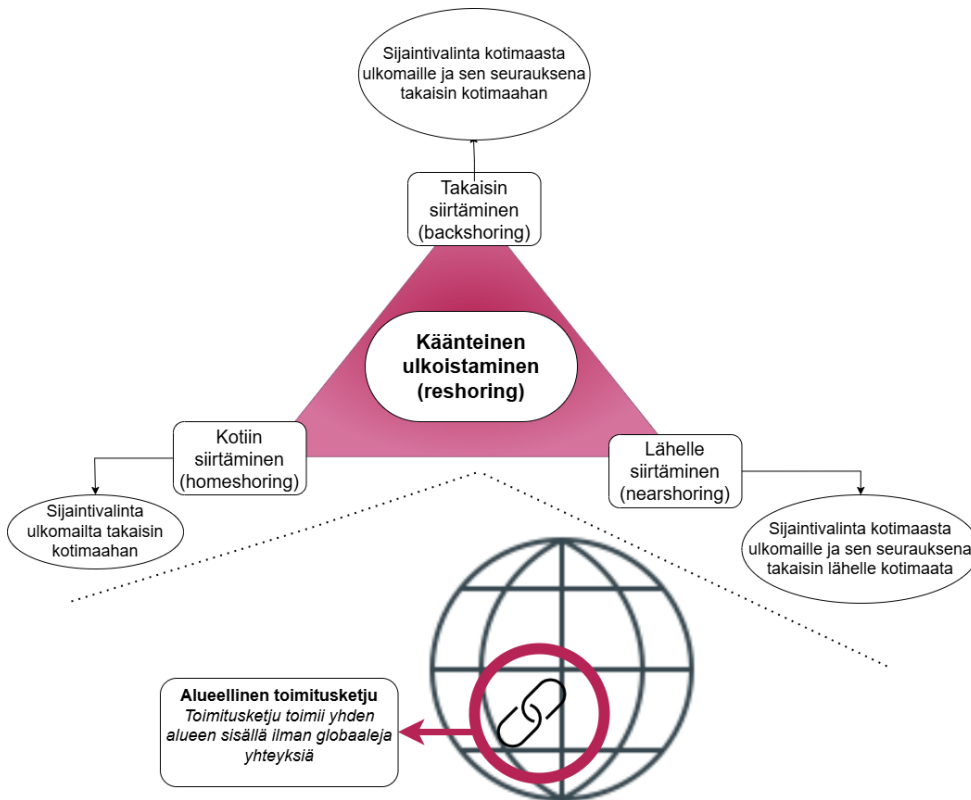
sijoittamista lähemmäs loppumarkkinoita. Tästä seurauksena on muutokset arvoketjujen konfiguraatioissa.

4.2 Arvoketjujen rekonfiguraatio

Arvoketjujen rekonfiguraatiota eli uudelleensuunnittelua voi pitää myös deglobalisaation yhtenä keskeisenä vaikutuksena globaaleissa arvoketjuissa. Toimitusketjun uudelleenkonfigurointi pitää sisällään isoja päätöksiä muun muassa organisaation rakenteen, hankinnan, henkilöstön, kuljetuksen ja varastoinnin suhteen (Bednarski ym., 2023). Toimitusketjujen uudelleensuunnittelua voidaan pitää paitsi reaktiona deglobalisaatioon, myös yhtenä sen ajurina. James (2018) esimerkiksi ehdottaa, että kansainvälisen kaupan kasvun hidastuminen voi olla seurausta toimitusketjujen lyhenemisestä. Ilmiössä näkyy selkeästi eri deglobalisaation ulottuvuuksien linkittyminen toisiinsa.

Toimitusketjujen käänteisestä ulkoistamisesta (engl. reshoring) on tullut viime vuosien muotitermi, jonka lisäksi myös lähelle siirtäminen (engl. nearshoring) ja ystävämaihin siirtäminen (engl. friendshoring), ovat yhä useammin mainittuna yritysten tulositiloissa. (S. A. Altman ym., 2024; De Propriis & Bailey, 2020; Gopinath ym., 2024). Käsitettä takaisin tuominen (engl. backshoring) käytetään myös synonyyminä käänteiselle ulkoistamiselle. Sekä käänteinen ulkoistaminen, että takaisin tuominen on mahdollista määritellä yleisellä tasolla monikansallisen yrityksen päätöksensä siirtää tuotanto takaisin ulkomailta kotimaahan. Käänteistä ulkoistamista voidaankin pitää yhtenä deglobalisaation ilmentymänä (Charpin, 2022; De Propriis & Bailey, 2020; Zahoor ym., 2023). Läheisesti käänteiseen ulkoistamiseen liittyy myös käsite alueellinen toimitusketju, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa koko toimitusketju toimii yhden alueen sisällä ilman globaaleja yhteyksiä (Lorentz ym., 2012).

Toimitusketjujen paikallisuutta lisääviä käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeinä, mutta on tärkeää erottaa ne toisistaan. De Propriis & Bailey, (2020.) ehdottavat käänteisen ulkoistamisen olevan kattokäsite takaisin-, lähelle- ja kotiin siirtämiselle.

Kuva 5 Toimitusketjun paikallistamisstrategioita, muokattu De Propris & Bailey, (2020) ja Lorentz ym., (2012) artikkeleista

Deglobalisaatioajureista esimerkiksi teknologian kehittyminen, globaalien kauppasopimusten väheneminen, ilmastösääntely ja geopoliittiset jännitteet voivat muuttaa globaalien arvoketjujen rakennetta alueellisemmiksi (S. A. Altman ym., 2024), mikä ilmentää deglobalisaation eri ulottuvuuksien välistä keskinäisriippuvuutta. Bednarski ym., (2023) mukaan geopoliittisia häiriöitä, kuten pandemioita, kauppasotia ja sotilaallisia konflikteja, voidaan lieventää alueellistamalla toimitusketjuja (engl. regionalisation) ja siirtämällä niitä takaisin kotimaahan. Tämä väite jakaa kuitenkin tieteellistä kenttää ja osa tutkijoista kyseenalaistaa yleisen käsityksen siitä, että toimitusketjun alueellistaminen olisi keskeinen keino riskien vähentämisessä (Laari ym., 2024).

Arvoketjujen alueellistamispäätökset eivät ole kuitenkaan aina vain seurausta ulkopuolisista deglobalisaatioajureista vaan päätösten taustalla voi olla yritysten omat liiketoiminnalliset tavoitteet. Arvoketjun lyhentäminen voi lyhentää toimitusaikoja ja tehdä siitä esimerkiksi joustavamman ja ketterämmän (S. A. Altman ym., 2024; De Propris & Bailey, 2020). Tämä puolestaan voi mahdollistaa esimerkiksi paremman reagoitakyvyn asiakkaiden tarpeisiin (Bednarski ym., 2023) ja kuluttajien nopeisiin maun muutoksiin. Myös pyrkimys täsmätoimituksiin (engl. just-in-time) voi kannustaa yrityksiä lyhentämään kuljetusmatkoja. (James, 2018.) Etenkin kuluttajayritykset (B2C) ovat tavoitelleet kitkattomampaa arvoketjua siirtämällä tuotantoaan

lähemmäs. Näin ollen alueellinen toimitusketju voi olla myös puhtaasti strateginen liiketoiminnallinen päätös. (De Propriis & Bailey, 2020.)

Vaikka alueellistuminen on noussut merkittäväksi keskustelunaiheeksi globaalien arvoketjujen yhteydessä, on syytä huomioida, että toistaiseksi ei ole havaittu vahvoja todisteita kansainvälisten virtojen konkreettisesta alueellistumisesta. Päinvastoin globaalit kauppavirrat kulkivat vuonna 2023 keskimäärin pidempiä matkoja verrattuna vuoteen 2021. Maantieteellisesti tarkasteltuna ilmiötä kuitenkin havaitaan jo tietyillä alueilla. Esimerkiksi Pohjois-Amerikassa kauppavirrat ovat lyhentyneet selkeänä trendinä, ja alueellisuuden lisääntymistä on ollut nähtävissä jo usean vuoden ajan. (S. Altman & Bastian, 2024.)

Eräs mahdollinen syy siihen minkä takia arvoketjujen alueellistuminen ei näy vielä globaalisti, voi olla toimitusketjujen uudelleenjärjestelyn hitaus, kalleus ja tahmeus. Monet yritykset ja eri maiden hallitukset edistävät kyllä siirtymää kohti alueellisempia toimitusketjuja, mutta tällaisten toimitusketjujen uudelleenjärjestelyt voivat viedä vuosia (S. Altman & Bastian, 2024), sillä esimerkiksi uusiin tehtaisiin investoiminen, niiden suunnittelu ja rakentaminen vievät aikaa (Swanson & Smialek, 2023). Toisaalta globaalien arvoketjujen uudelleenjärjestely tarkoittaa myös valtavia transaktiokustannuksia (Hag-Min ym., 2020), minkä vuoksi johtajat saattavat haluta ensin katsoa rauhassa miten globaali tilanne kehittyy ennen kalliiden ja vaikeasti peruttavissa olevien päätösten tekoa (Bednarski ym., 2023).

Toisaalta globaalit virrat ovat osoittautuneet myös hyvin elastisiksi suhteessa alueellistamispyrkimyksiin. Tämä ilmenee selkeästi tarkastellessa esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Kiinan välisen kauppasodan vaikutuksia arvoketjujen alueellistumiseen. Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen kauppajännite on aiheuttanut toimitusketjujen uudelleenjärjestelyä (Gopinath ym., 2024). Toisin kuin Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump kuitenkin toivoi, kasvaneet tullimaksut eivät saaneet yrityksiä siirtämään tuotantoaan takaisin Yhdysvaltoihin. Sen sijaan tuotanto siirtyi pitkälti lähellä Kiinaa sijaitseviin maihin, kuten Vietnamiin, Malesiaan ja Singaporeen. (Bednarski ym., 2023.) Lisäksi pääasiallisesti Kiinassa valmistettujen tuotteiden toimitusketjujen viimeisiä vaiheita on siirtynyt myös Kanadaan ja Meksikoon, välttämällä näin tulliseuraamukset tuodessa tuotteet Yhdysvaltoihin (Gopinath ym., 2024; Swanson & Smialek, 2023). Tällaisten kansainvälisten virtojen uudelleenjärjestelyjen voi katsoa edustavan globaalin integraation joustavuutta (S. A. Altman ym., 2024). Tulevaisuudessa poliitikot voivat kuitenkin toteuttaa vakavampia irtikytkentätoimia, jotka voivat tyrehtyttää myös uudelleenohjatut virrat (Gopinath ym., 2024).

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa luotiin katsaus deglobalisaatioon ja käsiteltiin sen ilmenemistä ja vaikutuksia globaaleissa arvoketjuissa. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Mitkä ovat deglobalisaation keskeisimmät ilmenemistavat globaalien arvoketjujen toiminnassa ja miten deglobalisaatio vaikuttaa globaaleihin arvoketjuihin?

sekä

2. Mikä on deglobalisaatio sekä mitkä ovat sen merkittävimmät ajurit?

Tutkielman alussa määriteltiin käsitteellisesti deglobalisaatio sekä muita siihen vahvasti liittyviä käsitteitä. Tämän ohella vertailtiin vaihtelevia näkemyksiä deglobalisaation esiintymisestä sekä kartoitettiin sen erilaisia ulottuvuuksia. Näiden osuuskien myötä luotiin katsaus deglobalisaation mittaamiseen ja deglobalisaation merkittävimpiin ajureihin. Lisäksi tutkielmassa esiteltiin globaalien toimitus ja -arvoketjujen käsitteet sekä tarkasteltiin näiden kahden eroja ja ominaispiirteitä. Viimeisessä luvussa deglobalisaatioilmiö kytkettiin globaalien arvoketjujen kontekstiin ja tarkasteltiin keskeisiä deglobalisaatiosta kumpuavia vaikutuksia ja niiden ilmenemistä globaaleissa arvoketjuissa.

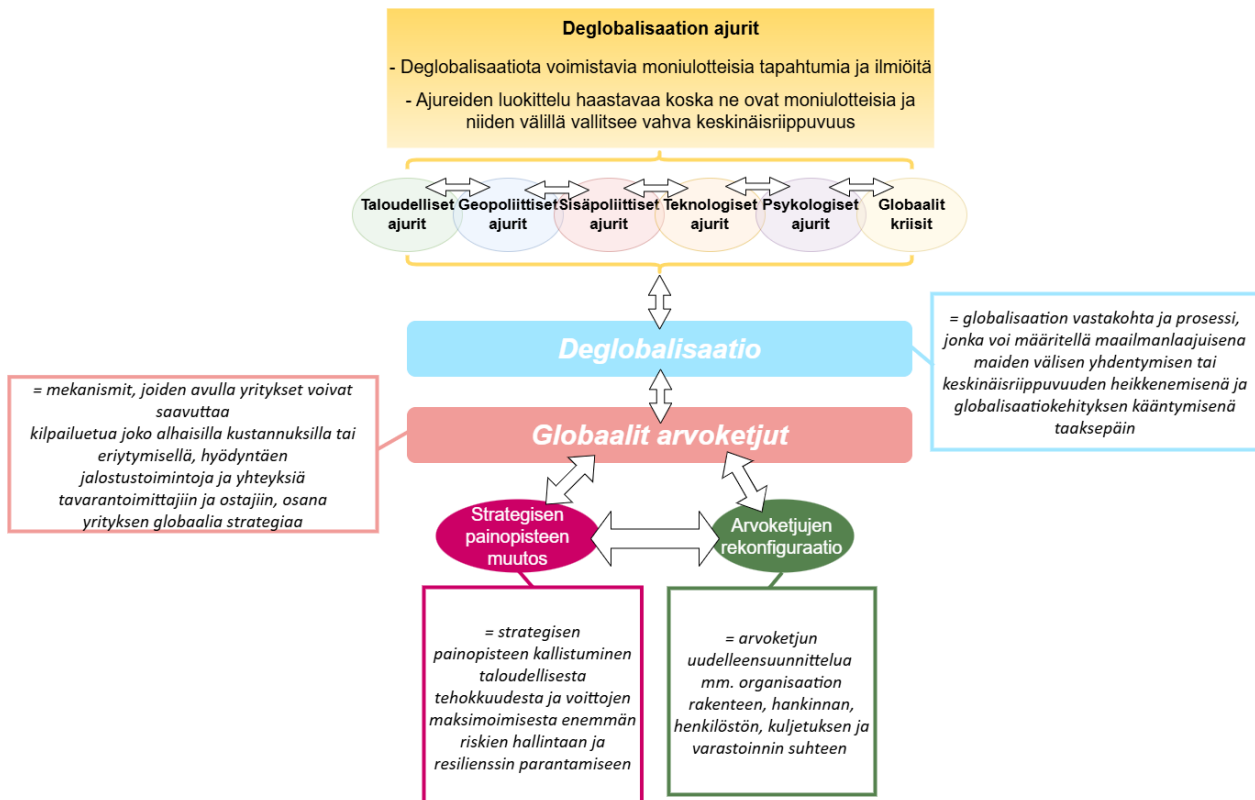
Deglobalisaatio on globalisaatiolle vastakkainen prosessi, jonka keskeisenä piirteenä on maiden välisen integraation tai keskinäisriippuvuuden heikkeneminen. Deglobalisaatiota voi globalisaation tapaan tarkastella neljästä toisiinsa lomittuvasta ulottuvuudesta eli yhteiskunnallisesta, sosiaalisesta, poliittisesta ja taloudellisesta ulottuvuudesta. Tutkielman ydintuloksia on, että näkemys deglobalisoitumisesta jakaa tieteellistä kenttää; tästä esimerkkinä muun muassa S. A. Altman ym., (2024) ja Witt ym., (2023) eroavat näkemykset. Osittain näkemyserojen taustalla saattaa olla deglobalisaation moniulotteisuudesta kumpuava määrittelyn vaikeus. Toisaalta myös erilaiset maantieteelliset tarkastelutasot voivat antaa hyvin erilaisia tuloksia (S. Altman & Bastian, 2024; Asian Development Bank, 2024). Erilaiset näkemykset ilmenevät myös kirjavana listana erilaisia aiheeseen liittyviä käsitteitä kuten slowbalisaatio, fragmentaatio, eriytyminen ja irrottautuminen.

Deglobalisaatio ei synny eikä kasva itsestään, kuten esimerkiksi Kornprobst & Wallace, (2021) ovat todenneet. Deglobalisaation taustalla vaikuttaa lukuisia vahvasti toisiinsa kytköksissä olevia ajureita. Ajureita voi hyödyntää deglobalisaation mittaamisessa, mutta kokonaistilannetta arvioidessa erilaiset, monia indikaattoreita yhteen niputtavat indeksit ovat yleensä käyttökelpoisimpia.

Yksi keskeisimpiä deglobalisaatioajureita on vuoden 2008 finanssikriisi, jota voi pitää käännteentekeväenä tapahtumana globalisaatiokehityksessä ja jonka vaikutuksen voi havaita monen muun ajurin taustalla (Garcia-Herrero, 2019). Erilaisia ajureita on kuitenkin haastavaa vertailla tarkemmin toisiinsa esimerkiksi niiden voimakkuuden tai merkittävyyden mukaan. Tämä johtuu siitä, että eri ajurit ovat hyvin tiiviisti yhteydessä toisiinsa ja niiden taustalla voi olla hyvin pitkiäkin monisyisiä kehityskulkuja.

Finanssikriisin lisäksi myös kauppapoliittisen protektionismin kasvu ja Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen jännitteiden voimistuminen ovat edistäneet deglobalisaatiota aiheuttaen maiden välisen keskinäisriippuvuuden heikkenemistä. Toisaalta myös Ukrainan sota, kansainvälisten instituutioiden heikentyminen sekä sisäpoliittinen tyytymättömyys globalisaatioon, yhdessä nationalismin ja protektionismin kannatuksen kanssa, ovat vauhdittaneet deglobalisaatiota. Yksi esitellyistä deglobalisaatioajureista oli myös uusien teknologioiden kehittymisen. Teknologisesta kehityksestä ei tietenkään mustavalkoisesti seuraa deglobalisaatiota, mutta tietyissä tapauksissa uusien teknologioiden kehitys voi muun muassa kasvattaa geopoliittisia deglobalisaatioajureita tai esimerkiksi lisätä toimitusketjujen alueellistumista. Deglobalisaation voimistuminen voi juontaa juurensa myös psykologisista tekijöistä, sillä kasvava keskustelu ilmiöstä voi johtaa itseään toteuttavaan ennustukseen, kun eri tahot alkavat tehdä proaktiivisesti deglobalistisia toimia varautuakseen ilmiön vaikutuksiin. COVID-19-pandemiaa globaalina kriisinä ei voida jättää huomiotta deglobalisaatioajureiden listalta, sillä se on yksi keskeisistä voimistavista tekijöistä ilmiön taustalla sen vahvistaessa muun muassa poliittista deglobalisaatiota.

Deglobalisaatio ilmenee globaaleissa arvoketjuissa monella tavalla, sekä mukautuen ilmiöön että myös vaikuttaen aktiivisesti sen kehittymiseen. Globaalien arvoketjujen ja deglobalisaation välillä vallitseekin vahva keskinäinen vuorovaikutus. Kuten kuvassa 6 on pelkistäen havainnollistettu, koko verkosto deglobalisaation ajureista globaalien arvoketjujen muutoksiin, on hyvin sidoksissa toisiinsa.

Kuva 6 Deglobalisaation ilmeneminen globaaleissa arvoketjuissa

Tutkielman oleellimmat ajureista kumpuavat globaaleihin arvoketjuihin liittyvät huomiot ovat

1. Globaalien arvoketjujen strateginen painopiste on kallistunut aiempaa enemmän taloudellisen tehokkuuden ja voittojen maksimoimisesta riskienhallintaan, resilienssin parantamiseen, monimutkaisuuden vähentämiseen ja omavaraisuuteen.
2. Deglobalisaatio ilmenee globaalien arvoketjujen rekonfiguroimisena ja arvoketjujen alueellistumiskehityksenä. Tämän ilmiön taustalla on halu parantaa arvoketjun riskinkestävyyttä esimerkiksi kauppapoliittisia haittoja kohtaan tai toisaalta parantaa yleistä liiketoiminnallista ketteryyttä.

Globaalit arvoketjut ovat osoittaneet kykynsä sopeutua ja mukautua deglobalisaatioon suhteessa esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Kiinan väliseen kauppasotaan. Ainakin tämän esimerkin osalta arvoketjuja voisi kuvata ikään kuin joen virtana, joka esteen kohdatessaan kykenee murtamaan joen sivutörmän päästäkseen taas virtaamaan vapaana uomana. Tästä ei kuitenkaan voi vetää liian suorita johtopäätöksiä, sillä globaalit arvoketjut ovat osoittaneet myös herkkyytensä muun muassa COVID-19-pandemian kohdalla. Välillä ”joen törmä” osoittautuu siis liian lujaksi.

Eräs tutkielman keskeinen huomio on myös, että deglobalisaation vaikutukset eivät välttämättä näy toistaiseksi kovinkaan konkreettisesti globaaleissa arvoketjuissa, sillä arvoketjujen rekonfigurointi

voi viedä vuosia (S. Altman & Bastian, 2024) ja johtajat voivat haluta ensin tarkkailla tilanteen kehittymistä (Bednarski ym., 2023) ennen kalliiden toimenpiteiden tekemistä (Hag-Min ym., 2020).

Deglobalisaatiokehityksen voimistuminen nostaa esiin useita kiinnostavia ja tärkeitä kysymyksiä, joita tieteellisen yhteisön tulisi tarkastella. Ylipäätään deglobalisaatiosta ja erityisesti sen moniulotteisesta yhteydestä globaaleihin arvoketjuihin olisi kriittistä saada monitieteellistä, kattavaa ja ajankohtaista tietoa, jotta niin yritykset kuin kansainväliset järjestötkin voisivat johtaa tutkimustuloksista vaikuttavia toimintamalleja. Todellisen tiedon voi katsoa olevan erityisen tärkeää deglobalisaation itseään ruokkivan psykologisen vaikutuksen vuoksi, jonka esimerkiksi Swanson & Smialek, (2023) tuovat artikkelissaan esiin. Toisaalta Witt ym., (2023) korostavat deglobalisaation prosessiluonteisuutta. Onkin perusteltua esittää, että koska deglobalisaatio on alati muuttuva prosessi, ajankohtaisen tiedon merkitys vain korostuu.

Koska deglobalisaation haitat ovat ilmeisiä kuten esimerkiksi S. A. Altman ym., (2024) ja Kornprobst & Wallace, (2021) ovat tuoneet esiin, on yksi oleellisimmista kysymyksistä miten deglobalisaatiokehitystä voidaan vastustaa. Globalisaatio- ja deglobalisaatiokausien on toisaalta ehdotettu myös vuorottelevan (Hag-Min ym., 2020; Kornprobst & Wallace, 2021). Tästä johtopäätöksenä onkin mahdollista esittää eräänä potentiaalisena kehityskulkuna, että nykyinen deglobalisaatiokehitys kääntyy ikään kuin luonnostaan tulevaisuudessa taas globalisaatioon.

Tässä tutkielmassa mainittujen ajureiden lisäksi on esitetty, että deglobalisaation juuriaiheuttaja voi olla paradoksaalisesti globalisaatio ja siihen liittyvät ongelmat. Tällöin deglobalisaation pysäyttämiseksi oleellista olisi kyetä tunnistamaan ja korjaamaan globalisaatiota sisäisesti hajottavat elementit.

Globalisaatio ei ole tuottanut tasapainoista keskinäisriippuvuutta (Wigell, 2021) ja globaali taloudellinen integraatio aiheuttaa monissa maissa sisäistä hajoamista. Tämän puolestaan voi nähdä syventävän kuilua globaalin kilpailun voittajien ja häviäjien välillä. (Charpin, 2022.) Onkin syytä pohtia, missä määrin deglobalisoitumisen ajurit kumpuavat globalisaation hyötyjen epätasaisesta jakautumisesta ja toisaalta hyötyjen epätasaisen jakautumisen epäonnistuneesta kompensoinnista globalisaation häviäjille?

Myös tuloerot myötävaikuttavat deglobalisoitumisen syntymiseen ja kasvuun (Hag-Min ym., 2020). Esimerkiksi James, (2018) esittää ratkaisuksi ”globalisaation hyötyjen jatkuvaa hajauttamista” ja Hag-Min ym., (2020) ehdottaa tulotasa-arvoa edesauttavaa kauppapolitiikka, joka rohkaisisi esimerkiksi pieniä- ja keskisuuria yrityksiä osallistumaan enemmän globaaleihin arvoketjuihin.

Oleennaista olisi tutkia lisää myös deglobalisaation vaikutuksia kestäväan kehitykseen. Globaali keskinäisriippuvuuden heikentyminen voi muun muassa hidastaa vaikuttavan ilmastopolitiikan käytäntöön panemista ja siten kiihdyttää ilmastonmuutosta. Globaali ongelma siis vaatisi globaalia yhteistyötä. (European Central Bank ym., 2023.)

Ilmasto voi kuitenkin myös hyötyä deglobalisaatiosta, kuten toimitusketjujen alueellistumisesta. Globaalit toimitusketjut tarkoittavat pitkiä kuljetusmatkoja (Lorentz ym., 2012) ja sitä kautta mahdollisesti suurempia päästöjä. Esimerkiksi Bednarski ym., (2023) näkevät alueellisten toimitusketjujen mahdollistavan kuljetuksiin liittyvien päästöjen leikkaamisen. Toisaalta asia ei ole mustavalkoinen, sillä esimerkiksi suurella konttialuksella kuljetettaessa yksittäisen tuotteen hiilijalanjälki voi olla verrattain pieni (Vairimaa, 2019). Toisaalta globaalien arvoketjujen toimiessa suhteellisen edun periaatteen mukaan (Gopalakrishnan ym., 2022; Hag-Min ym., 2020) voi arvoketjujen alueellistuminen johtaa resurssien tehottomampaan käyttöön, minkä voi nähdä olevan ympäristön kannalta haitallista.

Ensimmäisenä manageriaalisena suosituksena yrityksiä voi kannustaa varautumaan Donald Trumpin toiseen kauteen Yhdysvaltojen presidenttinä. Toisaalta vain aika näyttää, miten Donald Trumpin toinen kausi tulee vaikuttamaan deglobalisaation kehitykseen. Presidentti Trumpilla on ”syvä inho monenvälistä yhteistyötä kohtaan” (Garcia-Herrero, 2019), joten olisi melko suuri yllätys mikäli Trump ryhtyisikin vahvistamaan eri maiden välistä keskinäisriippuvuutta (Van Bergeijk, 2024). Trump on todennut nostavansa tuontitullit talouspolitiikkansa ydinrooliin ja puhunut jopa 60 % tulleista kiinalaisille tuotteille ja 10–20 % tulleista eurooppalaisille tuotteille (Reich ym., 2024; Tolsa, 2024). Tällä voisi olla merkittäviä vaikutuksia globaaleille arvoketjuille, ja erilaiset toimitusketjujen alueellistamisstrategiat voisivat kasvattaa entisestään suosiota, mikä edistäisi niiden deglobalisoitumista. Suomea pidetään hyvin riippuvaisena globaaleista yhteyksistä, Suomen ollessa pieni ja maantieteellisesti suhteellisen kaukana muista oleva valtio. Tämän vuoksi Suomi on näyttäytynyt vahvana kansainvälisen vuorovaikutuksen puolestapuhujana. (Wigell, 2021.) On johdonmukaista esittää, että Trumpin uhkaamat kaupan esteet voisivat olla suuri rasite Suomen taloudelle (Tolsa, 2024). Kaiken kaikkiaan maailman geopoliittinen tilanne on hyvin herkkä ja suurvaltasuhteet ovat erittäin jännittyneet (Suojelupoliisi, 2023). Suurvaltojen strategisen kilpailun voimistumisen voi hyvin ennustaa olevan keskeinen deglobalisaatiokehityksen voimistaja jatkossakin (Garcia-Herrero, 2019).

Toisena manageriaalisena neuvona yritysten tulisi pyrkiä parantamaan toimitus- ja arvoketjuihinsa läpinäkyvyyttä, jotta erilaiset riskit olisivat paremmin tunnistettavissa. Lisäksi tämä parantaisi

yriytsten valmiuksia tarvittaessa ketterästikin mukautumaan muuttuviin maailmantilanteisiin. Deglobalisaatio korostaa myös hankinnan ja toimittajasuhteiden merkitystä yrityksissä, sillä deglobalisaation voimistumisen synnyttämä tarve arvoketjujen rekonfiguraatiolle voi ajaa yritykset tarkastelemaan uudelleen toimittajiaan ja hankintaprosessejaan.

Kuten tutkielman alussa todettiin, muutoksen vääjäämättömyyttä on pohdittu jo ainakin antiikin Kreikasta asti. Nyt, miltei 2500 vuotta myöhemmin olemme yhä saman arvoituksellisen muutoksen voiman äärellä. Aika näyttää mihin suuntaan muutoksen tuuli puhaltaa globalisaation, globaalien kaupankäynnin ja globaalien arvoketjujen osalta.

Lähteet

- Altman, S. A., Bastian, C. R., & Fattedad, D. (2024). Challenging the deglobalization narrative: Global flows have remained resilient through successive shocks. *Journal of International Business Policy*. <https://doi.org/10.1057/s42214-024-00197-0>
- Altman, S., & Bastian, C. R. (2024). DHL Global Connectedness Report 2024. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4772065>
- Antràs, P. (2020). *De-Globalisation? Global Value Chains in the Post-COVID-19 Age* (No. w28115; s. w28115). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w28115>
- Asian Development Bank. (2024). *Measuring Globalization: Framework, Analysis, and Implications* (0 p.). Asian Development Bank. <https://doi.org/10.22617/TCS230585-2>
- Baldwin, R., Freeman, R., & Theodorakopoulos, A. (2024). Deconstructing Deglobalization: The Future of Trade is in Intermediate Services. *Asian Economic Policy Review*, 19(1), 18–37. <https://doi.org/10.1111/aepr.12440>
- Bednarski, L., Roscoe, S., Blome, C., & Schleper, M. C. (2023). Geopolitical disruptions in global supply chains: A state-of-the-art literature review. *Production Planning & Control*, 0(0), 1–27. <https://doi.org/10.1080/09537287.2023.2286283>
- Benabed, A., & Moncea, M. (2024). Sciendo. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, 18(1), 283–294. <https://doi.org/10.2478/picbe-2024-0024>
- Butollo, F., Staritz, C., Maile, F., & Wuttke, T. (2024). The End of Globalized Production? Supply-Chain Resilience, Technological Sovereignty, and Enduring

Global Interdependencies in the Post-Pandemic Era. *Critical Sociology*,
08969205241239872. <https://doi.org/10.1177/08969205241239872>

Campos, R. G., Estefania-Flores, J., Furceri, D., & Timini, J. (2023). Geopolitical fragmentation and trade. *Journal of Comparative Economics*, 51(4), 1289–1315. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2023.06.008>

Charpin, R. (2022). The resurgence of nationalism and its implications for supply chain risk management. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 52(1), 4–28. <https://doi.org/10.1108/IJPDLM-01-2021-0019>

De Propris, L., & Bailey, D. (Toim.). (2020). *Industry 4.0 and regional transformation* (1 Edition). Routledge.

Dubey, Singh, R., Singh, P., Mishra, A., & Singh, N. V. (2020). A brief study of value chain and supply chain. Teoksessa *Banaras Hindu University*. Mahima Publications. https://www.researchgate.net/publication/344374264_A_BRIEF_STUDY_OF_VALUE_CHAIN_AND_SUPPLY_CHAIN

Edwards, J. (2014). *Mastering Strategic Management – 1st Canadian Edition*. BCcampus. <https://opentextbc.ca/strategicmanagement/>

European Central Bank, Attinasi, M.-G., Boeckelmann, L., & Meunier, B. (2023). *The economic costs of supply chain decoupling*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2866/102280>

Evenett, S. J. (2024). Can the World Trade Organization Act as a Bulwark Against Deglobalization? *Asian Economic Policy Review*, 19(1), 42–57. <https://doi.org/10.1111/aepr.12445>

- Figueira-de-Lemos, F., Silva, S. C., Pinto, R. P., & Kury, B. (2024). Impacts and Trends on Global Supply Chain After COVID-19 Outbreak. *Thunderbird International Business Review*, 66(6), 531–547. <https://doi.org/10.1002/tie.22401>
- Garcia-Herrero, A. (2019). From Globalization to Deglobalization: Zooming Into Trade. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3496563>
- Gereffi, G., & Lee, J. (2012). Why the World Suddenly Cares About Global Supply Chains. *Journal of Supply Chain Management*, 48(3), 24–32.
- Global Trade Alert. (2024, marraskuuta 30). *New interventions per year*. https://www.globaltradealert.org/global_dynamics
- Goldberg, P. K., & Reed, T. (2023). Is the Global Economy Deglobalizing? If So, Why? And What Is Next? *Brookings Papers on Economic Activity*, 347–423. <https://doi.org/10.1353/eca.2023.a919362>
- Google Trends: Understanding the data.* - Google News Initiative. (2024, marraskuuta 29). <https://newsinitiative.withgoogle.com/resources/trainings/google-trends-understanding-the-data/>
- Gopalakrishnan, B. N., Chakravarthy, S. L., Tewary, T., & Jain, V. (2022). Isolating China: Deglobalisation and its Impact on Global Value Chains. *Foreign Trade Review*, 57(4), 390–407. <https://doi.org/10.1177/00157325211045463>
- Gopinath, G., Gourinchas, P.-O., Presbitero, A. F., & Topalova, P. (2024). Changing Global Linkages: A New Cold War? *IMF Working Papers*, 2024(076). <https://doi.org/10.5089/9798400272745.001.A001>
- Grant, D. B., Menachof, D. A., & Bovis, C. (Toim.). (2021). The ”deglobalization” of logistics and supply chains. Teoksessa *Global logistics: New directions in supply chain management* (Eighth edition). Kogan Page.

- Guide, V. D. R. Jr., & Van Wassenhove, L. N. (2002, helmikuuta 1). The Reverse Supply Chain. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2002/02/the-reverse-supply-chain>
- Hag-Min, K., Li, P., & Lee, Y. R. (2020). Observations of deglobalization against globalization and impacts on global business. *International Trade, Politics and Development*, 4(2), 83–103. <https://doi.org/10.1108/ITPD-05-2020-0067>
- Holweg, M., & Helo, P. (2014). Defining value chain architectures: Linking strategic value creation to operational supply chain design. *International Journal of Production Economics*, 147, 230–238. <https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2013.06.015>
- Hummels, D., Ishii, J., & Yi, K.-M. (2001). The nature and growth of vertical specialization in world trade. *Journal of International Economics*, 54(1), 75–96. [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(00\)00093-3](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(00)00093-3)
- Imran-ur-Rahman, I.-R., Shafi, M., Fauzi, M. A., & Fetuu, E. (2024). Examining trade flow dynamics in the face of deglobalization and decoupling: A comparative analysis of developing and developed nations. *Kybernetes, ahead-of-print*(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/K-02-2024-0503>
- Irwin, D. A. (2020, toukokuuta 5). The pandemic adds momentum to the deglobalisation trend. *CEPR*. <https://cepr.org/voxeu/columns/pandemic-adds-momentum-deglobalisation-trend>
- Jaax, A., Miroudot, S., & Lieshout, E. van. (2023). *Deglobalisation? The reorganisation of global value chains in a changing world*. OECD. <https://doi.org/10.1787/b15b74fe-en>
- James, H. (2018). Deglobalization: The Rise of Disembedded Unilateralism. *Annual Review of Financial Economics*, 10(Volume 10, 2018), 219–237. <https://doi.org/10.1146/annurev-financial-110217-022625>

- José G., O. C., & Vargas-Hernández, V.-G. (2021). Global Supply Chain and Value Chain Relocation Strategy under Deglobalization. *Journal of Supply Chain Management Systems*, 10(3), 37–50.
- Kornprobst, M., & Wallace, J. (2021, lokakuuta 18). *What is deglobalization?* | Chatham House – International Affairs Think Tank.
<https://www.chathamhouse.org/2021/10/what-deglobalization>
- Laari, S., Rintala, O., Töyli, J., Solakivi, T., & Ojala, L. (2024). Evaluating firm resilience through responsiveness and logistics outsourcing in the COVID-19 era. *Supply Chain Management: An International Journal*, 29(7), 71–82.
<https://doi.org/10.1108/SCM-02-2024-0133>
- Lorentz, H., Töyli, J., Solakivi, T., Hälinen, H., & Ojala, L. (2012). Effects of geographic dispersion on intra-firm supply chain performance. *Supply Chain Management: An International Journal*, 17(6), 611–626.
<https://doi.org/10.1108/13598541211269229>
- Luo, Y. (2022). New connectivity in the fragmented world. *Journal of International Business Studies*, 53(5), 962. <https://doi.org/10.1057/s41267-022-00530-w>
- McCormick, D., & Schmitz, H. (2001). *Manual for value chain research on homeworkers in the garment industry*. Institute for Development Studies University of Nairobi, Kenya and Institute of Development Studies University of Sussex, UK.
- Miroudot, S., & Nordström, H. (2020). Made in the World? Global Value Chains in the Midst of Rising Protectionism. *Review of Industrial Organization*, 57(2), 195–222. <https://doi.org/10.1007/s11151-020-09781-z>

- Müller-Merbach, H. (2006). Heraclitus: Philosophy of change, a challenge for knowledge management? *Knowledge Management Research & Practice*, 4(2), 170–171. <https://doi.org/10.1057/palgrave.kmrp.8500094>
- Pancevski, B. (2024, syyskuuta 17). Exclusive | One Million Are Now Dead or Injured in the Russia-Ukraine War. *Wall Street Journal*.
<https://www.wsj.com/world/one-million-are-now-dead-or-injured-in-the-russia-ukraine-war-b09d04e5>
- Postelnicu, C., Dinu, V., & Dabija, D.-C. (2015). Economic Deglobalization—From Hypothesis to Reality. *E+M Ekonomie a Management*, 18(2), 4–14.
<https://doi.org/10.15240/tul/001/2015-2-001>
- Prasad, S., & Sounderpandian, J. (2003). Factors influencing global supply chain efficiency: Implications for information systems. *Supply Chain Management*, 8(3/4), 241–250. <https://doi.org/10.1108/13598540310484636>
- Puranen, M. (2024, lokakuuta 19). Yhdysvaltojen Kiina-strategia varautuu kylmän sodan toisintoon. *Suomen Kuvalehti*.
<https://suomenkuvalehti.fi/ulkomaat/yhdysvaltojen-kiina-strategia-varautuu-kylman-sodan-toisintoon/>
- Ragad, A., Irvine-Brown, R., Garman, B., & Seddon, S. (2023, marraskuuta 27). *How Hamas built a force to attack Israel on 7 October*.
<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67480680>
- Reich, G., Emmy Martin, & Frazier, K. (2024, joulukuuta 3). Trump’s plans to remake America in 1 week. *POLITICO*.
<https://www.politico.com/news/2024/12/03/trump-week-one-policy-promises-00192436>

- Sasikumar, P., & Kannan, G. (2008). Issues in reverse supply chains, part I: End-of-life product recovery and inventory management – an overview. *International Journal of Sustainable Engineering*, 1(3), 154–172.
<https://doi.org/10.1080/19397030802433860>
- Seifermann, S., & Anzeneder, J. (2022). Deglobalization of Manufacturing Value Chains? A data-based approach. *Procedia CIRP*, 115, 54–59.
<https://doi.org/10.1016/j.procir.2022.10.049>
- Sodhi, M. S., & Tang, C. S. (2021). Supply Chain Management for Extreme Conditions: Research Opportunities. *Journal of Supply Chain Management*, 57(1), 7–16.
<https://doi.org/10.1111/jscm.12255>
- Srai, J. S., Graham, G., Van Hoek, R., Joglekar, N., & Lorentz, H. (2023). Impact pathways: Unhooking supply chains from conflict zones—reconfiguration and fragmentation lessons from the Ukraine–Russia war. *International Journal of Operations & Production Management*, 43(13), 289–301.
<https://doi.org/10.1108/IJOPM-08-2022-0529>
- Suojelupoliisi. (2023). *Venäjän riippuvuus Kiinasta on kasvanut – mitä se merkitsee Suomen turvallisuudelle?* (Suojelupoliisin vuosikirja 2023).
<https://vuosikirja.supo.fi/venajan-riippuvuus-kiinasta-on-kasvanut>
- Swanson, A., & Smialek, J. (2023, elokuuta 29). Factories May Be Leaving China, but Trade Ties Are Stronger Than They Seem. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2023/08/29/business/economy/china-us-trade-supply-chain.html>
- Tapio, T. (2024, joulukuuta 2). Geopolitiikan kausi jatkuu – oletko valmis? *Kauppalitiikka*. <https://kauppalitiikka.fi/geopolitiikan-kausijatkuu-oletko-valmis/>

- Thakur-Weigold, B., & Miroudot, S. (2024). Supply chain myths in the resilience and deglobalization narrative: Consequences for policy. *Journal of International Business Policy*, 7(1), 99–111. <https://doi.org/10.1057/s42214-023-00170-3>
- Timmer, M. P., Los, B., Stehrer, R., & de Vries, G. J. (2021). Supply Chain Fragmentation and the Global Trade Elasticity: A New Accounting Framework. *IMF Economic Review*, 69(4), 656–680. <https://doi.org/10.1057/s41308-021-00134-8>
- Tolsa, M. (2024, marraskuuta 4). Varaudu tähän taloudessasi, kun Trumpista tulee presidentti. *Yle Uutiset*. <https://yle.fi/a/74-20121158>
- Vairimaa, R. (2019, helmikuuta 4). Kontit mullistivat maailmankaupan, mutta kuka vastaisi halvan meriliikenteen ympäristökuormasta? *Helsingin Yliopisto*. <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/talous/kontit-mullistivat-maailmankaupan-mutta-kuka-vastaisi-halvan-meriliikenteen-ymparistokuormasta>
- Van Bergeijk, P. A. G. (2024). Deglobalization and Resilience: A Historical Perspective. *Critical Sociology*, 08969205241246915. <https://doi.org/10.1177/08969205241246915>
- What is a value chain? Definitions and characteristics*. (2021, heinäkuuta 5). [Text]. Cambridge Institute for Sustainability Leadership. <https://www.cisl.cam.ac.uk/education/graduate-study/pgcerts/value-chain-defs>
- Wigell, M. (2021, helmikuuta 21). Geoeconomisen kilpailun seuraukset Suomelle. *Maanpuolustus-lehti*. <https://www.maanpuolustus-lehti.fi/geoeconomisen-kilpailun-seuraukset-suomelle/>
- Witt, M. A., Lewin, A. Y., Li, P. P., & Gaur, A. (2023). Decoupling in international business: Evidence, drivers, impact, and implications for IB research. *Journal of World Business*, 58(1), 101399. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2022.101399>

Zahoor, N., Wu, J., Khan, H., & Khan, Z. (2023). De-globalization, International Trade Protectionism, and the Reconfigurations of Global Value Chains. *Management International Review (MIR)*, 63(5), 823–859. <https://doi.org/10.1007/s11575-023-00522-4>

Liitteet

Liite 1. Tekoälyn hyödyntäminen tutkielman tekemisessä

Tekoälysovellus	Käyttötapa
ChatGPT	Aineiston kääntäminen Kielen huolto ja sujuvoittaminen
DeepL	Aineiston kääntäminen
Keenious	Aineiston etsintä